

Nr 127

Kungl. Maj:ts proposition angående försörjningsberedskapen på beklädnadsområdet m. m. given Stockholms slott den 20 oktober 1972.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bifogade utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Enligt Vårt nådiga beslut:

GUSTAF ADOLF

KJELL-OLOF FELDT

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att överstyrelsen för ekonomiskt försvar får administrativa och finansiella resurser för att bevaka och tillse att en tillfredsställande försörjning med beklädnadsvaror kan uppnås i en kristid.

Som huvudsaklig stödform föreslås statliga avskrivningslån kompletterade med kreditgarantier till teko-, sko- och garveriindustrierna. Vidare föreslås en utvidgad lagring av textila fibrer, garner och vävnader vid överstyrelsen för ekonomiskt försvar. För sko- och garveriindustrierna föreslås vissa särskilda åtgärder. För att täcka det i propositionen angivna omedelbara utgiftsbehovet begärs medel på tilläggsstat I till riksstaten för innevarande budgetår med 47 milj. kr.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet på Stockholms slott den 20 oktober 1972.

Närvarande: statsministern PALME, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, JOHANSSON, ASPLING, NILSSON, LUNDKVIST, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, MOBERG, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, FELDT.

Chefen för handelsdepartementet, statsrådet Feldt, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *försörjningsberedskapen på beklädnadsområdet m. m.* och anför.

Inledning

Chefen för industridepartementet tillkallade den 17 maj 1968 sakkunniga för översyn av vissa frågor rörande teko-industrierna. Utredningen konstaterade i sitt slutbetänkande (SOU 1970: 59—60) "TEKO-industrierna inför 70-talet" att den svenska självförsörjningsgraden på teko-området successivt minskat och att den inhemska produktionen av vissa typer av teko-varor understiger de minimibehov som kan beräknas för krigs- och avspärningsfallen.

Chefen för industridepartementet framhöll, efter samråd med min företrädare och mig, i prop. 1970: 41 (s. 39) och prop. 1971: 1 (bil. 15 s. 57) bl. a. vikten av att beredskapsfrågan får en från försvars- och försörjningssynpunkt tillfredsställande lösning. Det konstaterades att de textila förnödenheterna intar en central plats i vår försörjningsberedskap och att den omständigheten att fredskonsumtionen i ökad utsträckning bygger på import självfallet inte får medföra att vår försörjningsberedskap eftersätts. Flera remissinstanser föreslog en särskild utredning av försörjningsberedskapen på teko-området.

Mot denna bakgrund bemyndigades jag den 2 april 1971 att tillkalla högst fem sakkunniga med uppdrag att utreda beredskapen i fråga om viss varuförsörjning. De sakkunnigas arbete skulle bedrivas så att förslag rörande försörjningsberedskapen för teko-varor och skodon kunde föreläggas 1972 års riksdag. I direktiven till de sakkunniga anfördes att förslag borde läggas fram om den självförsörjningsgrad som bör upprätthållas på de olika delområdena och de eventuella åtgärder av skydds- och stödkaraktär som under hänsynstagande till möjlig beredskapslagring kan behöva vidtas för att säkerställa en tillräcklig produktionskapacitet.

De sakkunniga¹, som antog namnet försörjningsberedskapsutredningen, avlämnade den 8 september 1972 delbetänkandet (Ds H 1972: 3) "Kläder och skor — försörjningen i en kristid". Betänkandet innehåller förslag till åtgärder för att upprätthålla en tillfredsställande försörjningsberedskap på beklädnadsområdet m. m.

Till betänkandet har fogats ett särskilt yttrande av experten Burendahl.

Efter remiss har yttrande över betänkandet avgivits av rikspolisstyrelsen, överbefälhavaren (ÖB), försvarets materielverk (FMV), civilförsvarsstyrelsen, televerket, statens järnvägar (SJ), statskontoret, generaltullstyrelsen, statistiska centralbyrån (SCB), riksrevisionsverket (RRV), kommerskollegium, som bifogat yttrande från handelskammaren i Malmö samt ett gemensamt yttrande från handelskamrarna i Göteborg och Borås, statens pris- och kartellnämnd (SPK), näringsfrihetsombudsmanen (NO), marknadsrådet, överstyrelsen för ekonomiskt försvar (ÖEF), arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), styrelsen för teknisk utveckling (STU), statens konsumentråd, Sveriges exportråd, länsstyrelserna i Kristianstads, Älvsborgs och Västernorrlands län, Kooperativa förbundet (KF), Konfektionsindustriföreningen, Svensk industriförening, Svenska garveriidkarföreningen, Svenska kommunförbundet, Svenska skofabrikantföreningen, Sveriges grossistförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation (SHIO), Sveriges industriförbund, Sveriges köpmannaförbund, Textilrådet, Landsorganisationen i Sverige (LO) och Tjänstemännens centralorganisation (TCO).

Nuvarande ordning

En rad statliga stödåtgärder för teko- och skobranscherna har vidtagits under senare tid. Det statliga exportstödet till teko-industrierna, som administreras av kommerskollegium, trädde i kraft budgetåret 1970/71 och löper i fyra år med ett totalt anslag på 24,6 milj. kr. samt låncgarantier inom årsramar på 7,5 milj. kr. som kumuleras. Stödåtgärderna skall i största möjliga utsträckning inriktas på de progressiva företagen och ges en sådan tillämpning att strukturrationaliseringen inom branscherna påskyndas.

Fr. o. m. budgetåret 1971/72 har stimulansprogrammet för teko-industrin kompletterats med ett särskilt s. k. omställningsstöd. Statliga bidrag kan ges till sådana företag som önskar undersöka vissa organisatoriska förhållanden, bl. a. behov av specialisering och möjlighet till samarbete med andra tillverkare och avnämare, och som måste anlita utomstående expertis.

Till omställningsfrämjande åtgärder för teko-industrierna beviljade

¹ Landshövdingen Karl Frithiofson, ordförande, ledemöterna av riksdagen Karl Bengtsson och Rune Carlstein, pol.mag. Åke Burstedt samt direktören Vilgot Lanner.

riksdagen för en treårsperiod med början budgetåret 1971/72 sammanlagt 7,5 milj. kr. såsom bidrag till konsultutredningar. Genom riksdagens beslut under våren 1972 har de statliga insatserna ökat för att åstadkomma en mer planmässig strukturomvandling inom vissa stagnerande branscher. Det nu löpande omställningsprogrammet har förlängts till att omfatta även budgetåret 1974/75 och samtidigt utvidgats till att omfatta även skoindustrin, den manuellt arbetande glasindustrin och möbelindustrin. Anslaget höjdes till 5 milj. kr. för budgetåret 1972/73 medan anslagets storlek för efterföljande budgetår skall prövas mot bakgrund av vunna erfarenheter.

Härutöver finns för bl. a. teko- och skoindustrierna vissa möjligheter att få kreditgarantier inom ramen för det statliga kreditstödet till hemslöjd, hantverk och småindustri. Syftet med detta stöd är att förbättra lånemöjligheterna för de mindre företagen, vilka i stor utsträckning är beroende av upplåning. Enligt gällande bestämmelser för kreditstödet finns möjlighet att när särskilda skäl föreligger lämna kreditgarantier även till annan industriell verksamhet än sådan som bedrivs av småindustri samt till förvärv av fabriksbyggnad eller anskaffning av omsättningstillgångar. I samband med riksdagens beslut våren 1971 om bl. a. det nu löpande omställningsprogrammet för teko-industrierna beslöts att sådana särskilda skäl generellt skall anses föreligga för teko-industrin.

För den del av kreditstödet som direkt administreras och beslutas av kommerskollegiet och inte handhas av företagarföreningarna gäller sedan några år en fastställd årlig garantiram om 80 milj. kr. Inom denna ram har teko-industrierna beviljats kreditgarantier på sammanlagt 14,2 milj. kr. under budgetåren 1967/68—1970/71 och skoindustrin sammanlagt 5 milj. kr. under de senaste fem budgetåren.

Riksdagen beslöt våren 1972 vidta åtgärder för att påverka strukturomvandlingen inom teko-industrierna, skoindustrin, den manuellt arbetande glasindustrin samt möbelindustrin. Åtgärderna har formen av statliga kreditgarantier. Garantierna beviljas av ett särskilt helägt dotterbolag till Sveriges investeringsbank, AB Strukturgaranti. Verksamheten är av försökskaraktär och avser till en början en treårsperiod. Garantiramen är 40 milj. kr. under det första året och utvidgas med 30 milj. kr. under vart och ett av de följande två åren.

Statligt stöd till forskning inom teko-området utgår sedan länge. STU har förbundit sig att under en treårsperiod från den 1 juli 1971 bidra med sammanlagt 5,8 milj. kr. till kollektiv forskning inom teko-området. Statens institut för företagsutveckling (SIFU) har i samverkan med Textilindustriförbundet och Konfektionsindustriförbundet inlett ett fyraårigt program för utbildningsåtgärder inom teko-industrierna med statligt stöd för utbildningsarrangemang. Anslagen över statsbudgeten för budgetåret 1972/73 uppgår till 3,3 milj. kr.

Skobranschen har under senare tid erhållit statliga bidrag med mellan 200 000 och 300 000 kr. per år för exportfrämjande åtgärder.

ÖEF har efter särskilda medelstildelningar låtit upparbeta beredskapslagrade fibrer och garner till garner och färdiga vävnader. I ett fall har staten engagerat sig i produktionen av ullgarner för att förbättra försörjningsberedskapen.

Till AMS har knutits en särskild kontaktgrupp med uppgift att biträda styrelsen i frågor bl. a. rörande sysselsättningen inom teko-området. I denna grupp ingår en representant från ÖEF.

Tullskyddet inom teko-området ligger över den allmänna tullnivån i Sverige, för vissa varor väsentligt över. De svenska textil- och konfektionstullarna ligger emellertid inte högt internationellt sett. Tullskyddet för skor utgör 14 procent, vilket ger ett nettotullskydd som är något högre än vad som gäller för den svenska industrin i allmänhet.

Utöver tullskyddet upprätthålls i fråga om import från statshandelsländerna importregleringar för skor och sådana teko-varor för vilka marknadsläget bedömts särskilt allvarligt. Den s. k. lågprisimporten av vissa teko-varor har vidare föranlett särskilda åtgärder för att minska importtrycket från vissa andra länder.

Försörjningsberedskapsutredningen

Utvecklingen i stort under 1960-talet

Utredningen har studerat utvecklingen under 1960-talet och bedömt den fortsatta utvecklingen inom berörda branscher.

Under 1960-talet har självförsörjningsgraden inom teko- och skområdena sjunkit. Tillförseln till marknaden har ökat för praktiskt taget alla varor, samtidigt som den inhemska produktionen har gått ned såväl andelsmässigt som mätt i faktiska tal. Importen har tagit en allt större del av marknaden vilket inte kunnat kompenseras genom export, även om betydande framgångar kan noteras på utlandsmarknaderna.

Dessa grovt skisserade utvecklingstendenser har tidigare utförligt beskrivits av teko-utredningen och redovisas inte närmare av försörjningsberedskapsutredningen. Syftet med de båda utredningarna har emellertid varit olika. Försörjningsberedskapsutredningen har haft att bedöma självförsörjningsgraden inom beklädnadsområdet med hänsyn tagen till alla delmoment i tillverkningskedjan. Utredningen har därför med utgångspunkt från tillförseln av färdiga konfektionerade artiklar samt textilvaror av färdigvarukaraktär (teknisk textil, hemtextil m. m.) uppskattat hur mycket vävnader, garner och fibrer av olika slag som i nuläget förbrukas i de olika tillverkningsleden. Genom att ställa den inhemska produktionen av vävnader i relation till den på detta sätt beräknade totala förbrukningen av vävnader, inklusive vävna-

der ingående i importerade färdigkonfektionerade artiklar och textilvaror av färdigvarukaraktär erhålls en andel som ger ett bättre mått på vår självförsörjning än vad produktionens andel av den på sedvanligt sätt beräknade nettotillförseln av enbart vävnader ger. Utredningen kallar den framräknade andelen för produktionsförsörjning. För konfektionerade artiklar blir, med det använda beräkningssättet, produktionsförsörjningen identisk med produktionens del av nettotillförseln.

Utredningen visar att för den tyngre konfektioneringen förlåg ännu för tio år sedan en produktionsförsörjning om 90 % eller mer, men att den år 1971 för väsentliga plaggtypen som kappor, överrockar, långbyxor, dräkter och kjolar hade sjunkit till något mer än hälften. För den lättare konfektioneringen noteras ännu lägre andelar, cirka en tredjedel. Försörjningen med kostymer och kavajer ligger dock fortfarande på en relativt hög nivå.

Förbrukningen av trikåöverkläder har ökat på bekostnad av de traditionella plaggen av vävnader. Den inhemska produktionen av trikåvaror har volymmässigt ökat men andelsmässigt nedgått. Produktionsförsörjningen med trikåväv har minskat från ca 75 % år 1960 till ca 50 % år 1970.

Av den totala årliga förbrukningen av vävnader, andra än trikåväv, tillverkas inom landet numera mindre än hälften. För tio år sedan var produktionsförsörjningen för dessa vävnader ca 85 %. Den framtida produktionsförsörjningen med beklädnadsvävnader av ull ligger lägst och uppgår till endast 10 %. Den totala vävnadsproduktionen i landet år 1971 var i det närmaste 28 000 ton.

Produktionsförsörjningen med garner har sjunkit mycket kraftigt under 1960-talet. För bomullsgarner uppgår den nu till endast ca 15 % och för ullgarn till ca 30 %. Finare garn samt garn för trikåvaror produceras i mycket liten utsträckning inom landet. Den totala produktionen av garn i landet uppgick år 1971 till knappt 25 000 ton.

Den totala skokonsumtionen i landet steg från 24 milj. par år 1960 till nära 30 milj. par tio år senare. Under år 1971 synes en tillfällig nedgång av skokonsumtionen ha inträffat. Den inhemska skoproduktionens andel av den totala konsumtionen uppgick år 1960 till 75 % men var år 1971 endast 46 %. Totalt producerades knappt 13 milj. par år 1971. Minskningen av självförsörjningen avser i stor utsträckning lättare läderskor för vilka försörjningsandelen endast är ca 30 %.

Utredningen påpekar att det statistiska underlaget inte medger en exakt beräkning av produktionsförsörjningen med skilda produkter. Då det gäller att karaktärisera utvecklingen i stort under 1960-talet torde materialet dock ge en tillfredsställande bild av den sjunkande framtida självförsörjningen. Försörjningsförmågan i en kristid blir dock en annan. Detta beror på att produktionskapaciteten då kan utnyttjas mer effektivt och att behoven kan skäras ned väsentligt.

En bedömning av utvecklingen under 1970-talet

Utredningen utgår vid bedömningen av utvecklingen i försörjningshänseende för den kommande tioårsperioden dels från teko-utredningens analys och slutsatser, dels från synpunkter som framförts från representanter för olika delbranscher inom teko-, sko- och läderområdena vid för ändamålet särskilt anordnade hearings.

Representanter för de berörda industrierna framhöll vid dessa hearings att priskonkurrensen främst från de s. k. lågprisländerna har medfört att lönsamheten inte är tillfredsställande för den svenska produktionen. Man ansåg det realistiskt att räkna med att man i allt högre grad söker frigöra kapital placerat i teko-produktionen för placering i mer lönsamma verksamheter varvid också etableringar i länder med gynnsammare kostnadsnivå kan komma i fråga. Man ansåg det tämligen självklart att dessa industribranscher kommer att fortsätta krympa även om man för vissa delar kan göra en mer optimistisk bedömning av marknaden. Andra delar har däremot en situation som kommer att medföra en snar avveckling om inte snabba motåtgärder vidtas.

Utredningen finner att utvecklingen för teko- och skoidustrierna under 70-talet kommer att kännetecknas av en fortsatt reducering. Utan särskilda åtgärder från samhällets sida kommer utvecklingen att bli bekymmersam i försörjningshänseende. Utredningen anser det inte möjligt att i detalj förutse vilka sektorer som i första hand kommer i farozonen och vid vilken tidpunkt detta kan tänkas ske. Spinneri- och vävnadsproduktionen kommer dock enligt utredningens bedömning att minska inom en mycket nära framtid om inte särskilda åtgärder sätts in.

Uthålligheten inom det ekonomiska försvaret

Utredningen framhåller att målsättningen avseende försörjningsuthållighet och försörjningsstandard är av grundläggande betydelse för planeringen inom det ekonomiska försvaret. I enlighet med sina direktiv har utredningen i denna fråga samrått bl. a. med representanter för de pågående s. k. miljöutredningarna inom totalförsvaret samt 1970 års försvarsutredning. I betänkandet lämnas en närmare redogörelse för målsättning och synpunkter i övrigt på uthålligheten som framkommit i olika sammanhang främst i anslutning till överväganden rörande överstyrelsens förslag till lagringsplaner. Utredningen finner att statsmakterna inte tagit någon klart formulerad samordnad ställning till frågan om uthålligheten inom det ekonomiska försvaret. Lagringsplaner och planläggningen i övrigt har fortlöpande anpassats efter samhällsutvecklingen och bedömningar av det politiska och militärpolitiska läget i vår omvärld. Det egna näringslivets kapacitet i fredstid har varit grundläggande och man har utgått från att efter en viss övergångstid en produktion kan upprätthållas.

las som täcker de mest nödvändiga behoven vid en krishushållning. Lagerhållningen har därför kunnat inriktas främst på råvaror och halvfabrikat.

Utredningen påpekar att en ny situation för planeringen inom det ekonomiska försvaret uppkommer i och med att produktionen inom landet av varor, som är av väsentlig betydelse för försörjningen, försvinner eller hotar försvinna. Uthålligheten blir av mer avgörande betydelse. En kort uthållighetstid innebär mindre krav på ett bibehållande av en produktionskapacitet inom landet och förskjuter intresset mer mot lagring. En längre uthållighetstid ställer andra frågor i förgrunden som i högre grad berör produktionskapacitet, omställningar och kanske även produktionsstöd.

Utredningen finner beträffande uthålligheten inom beklädnadssektorn att det här rör sig om varor som är oundgängligen nödvändiga för försörjningen under en krisperiod. Man får därför vid planeringen för försörjningen med dessa varor inte utesluta risken av att en krisperiod blir av avsevärd längd, minst tre år. Utredningen konstaterar emellertid samtidigt att frågan om uthålligheten, i avsaknad av styrande krisfall som anger avspärrningstidens längd inom totalförsvarets olika grenar, ytterst måste vara avhängig av statsmakternas ambitioner. Av stor vikt blir härvid kostnaderna och olägenheterna för att genomföra beredskapsåtgärderna samt bedömningen i stort av uthålligheten inom det ekonomiska försvaret. För beklädnadssektorn förordar utredningen dock åtgärder som syftar till att täcka löpande behov under en längre krisperiod, men man redovisar samtidigt kostnader m. m. för andra tidsalternativ.

Behov och tillgångar under en krisperiod

Utredningen konstaterar att en sträng hushållning med beklädnadsvaror kommer att bli nödvändig i en kristid och att en betydande nedskärning av konsumtionen måste komma till stånd snarast möjligt efter krisperiodens början. För att kunna möjliggöra en balans av behov och tillgångar kommer en ransonering och en ingående styrning av produktionen att krävas. Utredningen har tillsammans med ÖEF beräknat konsumtions- och tillförselbehoven av beklädnadsvaror under en längre avspärrningsperiod.

Utgångspunkten för bedömningarna av tillförselbehoven har varit det fredstida genomsnittliga garderobsinnehavet hos enskilda individer. Genom förfrågningar till ett representativt urval av befolkningen har man fått en uppfattning om det antal plagg av skilda typer som svenska folket genomsnittligt har i sina garderober. Allmänt sett ger denna undersökning, som på ÖEF:s uppdrag genomförts av ett marknadsundersökningsföretag, vid handen att kläd- och skotillgången är ganska god men ojämnt fördelad mellan olika individer.

För att kunna beräkna tillförselbehovet under olika perioder i en kristid räcker det emellertid inte med att enbart känna till innehavet av plagg vid kristidens början. Man måste härutöver ha en uppfattning om vilka plagg som är oundgängligen nödvändiga för genomsnittsindividen i en kristid då andra förhållanden kan komma att råda beträffande uppvärmning av bostäder och arbetsplatser samt beträffande kommunikationer. Utredningen har därför i samråd med ÖEF bedömt hur en s. k. krisgarderob skall vara sammansatt för de enskilda individerna, fördelade på åldersgrupper och kön. Krisgarderoben redovisas i betänkandet och utredningen bedömer att den för genomsnittsindividen ger den lägsta beklädnadsstandard som erfordras för att samhället i en kristid skall kunna fungera på det sätt man i olika avseenden räknat med. Vissa antaganden beträffande livslängden hos de olika persedlarna under en avspärrnings- eller krisperiod har varit nödvändiga att göra för att kunna bedöma ersättningsbehoven.

Utredningen lämnar i en bilaga till betänkandet en redogörelse för ransoneringen av textilvaror och skor under andra världskriget och diskuterar också tänkbara ransoneringssystem vid en eventuellt kommande kris- eller avspärrningssituation.

Med utgångspunkt från freds- och krisgarderoberna samt beräknad livslängd hos de olika plaggen har framräknats ett kompletterings- och ersättningsbehov för civilbefolkningen som sedan av ransoneringstekniska skäl har korrigerats för att bättre svara mot de praktiska behoven under en kristid. Vid en jämförelse med förhållandena under andra världskriget finner man de framräknade behoven vara rimliga. Till civilbefolkningens behov av kläder och skor lägger man behovet av tekniska textilier och hemtextilier samt behoven inom krigsmakten, civilt försvar, sjukhus och andra vårdinrättningar, vilka räknats fram av respektive ansvarig myndighet.

Utredningen får på detta sätt fram ett totalt konsumtionsbehov av textilier, konfektionsvaror och skor. Detta behov räknas med utgångspunkt från det sista förbrukningsledet om till behov av vävnader, garner, textilt fibrer, läder och hudar. Efter avdrag för tillgängliga lagerkvantiteter inom handel och industri framkommer ett tillförselbehov under ett första, andra, tredje och följande år av en kris- eller avspärrningsperiod. Tillförselbehoven för skilda varor i olika bearbetningsled jämförs därefter med den produktionskapacitet som antas kunna uppnås. Vid uppskattningen av kapaciteten för tillverkning av garner, vävnader och skor utgår utredningen från särskilda för ändamålet gjorda enkäter.

Vid en jämförelse mellan tillförselbehov och produktionskapacitet finner man kapacitetsbrister i fråga om spinning av alla andra slags garner än kardade ullgarner. Det sammanlagda tillförselbehovet av garner, sedan tillgängliga lagertillgångar frånräknats, under tre avspärrningsår har beräknats till närmare 125 000 ton. Kapaciteten med maximalt

utnyttjad maskinpark når knappt upp till 90 000 ton under samma tid. Dessutom föreligger en betydande kapacitetsbrist för kamgarnsvävnader, medan kapaciteten för andra vävnader nått och jämnt räcker till. Inom trikå- och konfektionssektorn finner utredningen läget mer tillfredsställande. För vissa speciella varor inom dessa sektorer är försörjningsläget dock, eller kan inom en nära framtid bli, bekymmersamt. På skoområdet är situationen f. n. tillfredsställande från försörjningsberedskapssynpunkt och det är snarast bristen på inhemska hudar som är ett problem.

Olika sätt att upprätthålla en försörjningsberedskap

Utredningen anger för skilda varor de lägsta tillförselbehov som bör kunna tillgodoses för att försörjningen under en avspärrningsperiod på tre år eller mer skall anses vara tillfredsställande. Man har också undersökt vad det skulle innebära att tillgodose behoven av garner och vävnader enbart genom beredskapslagring eller genom att söka återuppta en produktion utan en framtida svensk produktion som grund.

Om garnproduktionen i landet försvinner kommer detta enligt utredningen att dra med sig stora delar av vävnadstillverkningen. Man beräknar att det för ett års uthållighet skulle krävas en lagring av garner och vävnader till ett värde av minst 600 milj. kr. med en årlig kostnad av minst 55 milj. kr. Utredningen bedömer det, med hänsyn till det relativt goda försörjningsläget inom konfektions- och skoindustrierna, inte nödvändigt att göra motsvarande beräkningar för kläder och skor. De av utredningen angivna behoven är dock av sådan omfattning att avsevärda investeringar skulle erfordras för en beredskapslagring av dessa varor. Vid en uthållighet på minst två år anser man att lagringsalternativet av praktiska och ekonomiska skäl inte kan komma i fråga, inte ens om lagringen avser enbart garner och vävnader.

Möjligheterna att återuppta en svensk teko- och skoindustri i en krissituation bedömer utredningen som mycket små. Det finns för närvarande ingen tillverkning inom landet av maskiner för grundtextil tillverkning eller för viktigare arbetsmoment inom skofabrikationen. Vid en kris bedömer man att verkstadsindustrins resurser inte kommer att räcka till för att starta en produktion av textil- och skomaskiner, åtminstone inte i inledningsskedet. Läget förbättras dock något om maskiner finns lagrade för ändamålet. En lagring av nedmonterade och förpackade maskiner är tekniskt möjlig. Utredningen anger värdet av textilmaskiner för en produktion motsvarande dagens svenska till i runt tal 1 700 milj. kr. och uppskattar de årliga lagrings- och räntekostnaderna till 150 milj. kr., om en sådan lagring skulle komma till stånd.

Utredningen anser, att bristen på yrkesutbildad arbetskraft är ett svårlöst problem om man vill återuppta en nedlagd produktion. Utbildningstiden för många av de viktiga befattningarna inom den grund-

textila sektorn är mellan ett och två år. Medelåldern hos arbetskraften inom teko- och skoindustrierna är relativt hög. Utredningen bedömer det därför som troligt att det inom en ganska snar tid efter en nedläggning av industrierna kommer att saknas yrkesutbildad arbetskraft. Detta innebär betydande svårigheter att inom en rimlig tid åter få igång en produktion med någorlunda tillfredsställande kapacitet.

Utredningen kommer till den slutsatsen att försörjningen med beklädnadsvaror i allt väsentligt måste baseras på en bevarad fredstida produktion. En ytterligare minskning av produktionskapaciteten för garner och vävnader, vilket skulle kräva större beredskapslager, medför högre kostnader för staten än de produktionsstödjande kostnader som utredningen kalkylerat med.

Förslag till åtgärder

Utredningen finner att de beräknade tillförselbehoven bör kunna täckas genom en kombination av lagring, återupptagande av produktion, användande av ersättningsmaterial eller ersättningsvaror samt omläggning och utvidgning av den fredstida produktionen. Därvid kan stöd- och stimulansåtgärder bli nödvändiga för att man skall kunna behålla en fredstida produktion av erforderlig omfattning som bas för försörjningen med nödvändiga varor.

Utredningen anser att de stöd- och stimulansåtgärder av allmän karaktär för export, omställning och företagsutveckling som nu är i kraft utgör viktiga grundläggande element även i ett statligt stöd- och stimulansprogram som tar sikte på att av försörjningsberedskapsskäl bibehålla en nedläggningshotad industri. Utredningen utgår från att dessa åtgärder i huvudsak kommer att bestå. Man förordar i detta sammanhang att teko-programmet för exportstöd, som gäller intill den 1 juli 1974, snarast förlängs. Härigenom skulle man få bättre möjligheter att följa upp effekten av insatta åtgärder samtidigt som det skulle underlätta för företagen att planera på något längre sikt.

Det torde dock stå klart, menar utredningen, att dessa åtgärder inte utan komplettering med andra åtgärder är tillräckliga för att garantera en tillfredsställande försörjning inom alla delar av beklädnadsområdet.

Utredningen anser att statliga stödåtgärder i försörjningsberedskapssyfte bör ge en garanti på något längre sikt om en tillfredsställande försörjning. De bör vara avpassade så att ansträngningarna att uppnå bästa möjliga produktionsresultat med insatta resurser inte påverkas negativt. Den får vidare inte leda till en avmattning av rationaliseringsviljan och måste väljas så att den i minsta möjliga utsträckning verkar konkurrenssnedvridande samtidigt som strukturutvecklingen inte hämmas. De måste även vara så avpassade att de skapar minsta möjliga nack-

delar med hänsyn till de internationella bindningarna och medföra den lägsta möjliga kostnad för staten och samhället.

Mot den bakgrunden avstyrker utredningen en statlig subvention beräknad med utgångspunkt från producerade enheter (prissubvention) och subvention av arbetskostnader eller råvarukostnader.

De betydande handelspolitiska nackdelar som är förenade med höjda tullar och kvantitativa importrestriktioner utgör enligt utredningens bedömning i sig ett starkt motiv för att söka undvika denna utväg att bibehålla en inhemsk produktion i försörjningssyfte. Härtill kommer att tullar och kvantitativa restriktioner inte får anses vara några ändamålsenliga medel för ett sådant syfte. Utredningen avstyrker därför i princip att eventuella stödåtgärder för att bibehålla en nedläggningshotad industri nu får formen av ingripande vid gränsen till skydd för den inhemska tillverkningen. Detta utesluter inte, anser utredningen, att i enstaka klart avgränsade fall importrestriktioner, eller restriktioner i exportlandet, kan vara lämpliga åtgärder, om överenskommelse om exportbegränsning kan träffas med enskilda länder. Åtgärder vid gränsen kan vidare behöva övervägas som en sista utväg om andra stödformer eller åtgärder inte visat sig effektiva eller lämpliga för att bevara en från försörjningssynpunkt nödvändig produktionskapacitet.

Utredningen framhåller att en väsentlig orsak till det uppkomna läget i fråga om den grundtextila tillverkningen är att riskvilligt kapital saknats för rationaliseringsbefrämjande investeringar i denna delbransch.

Utredningen föreslår som huvudsaklig stödform av s k r i v n i n g s - l å n. Företag erhåller efter ansökan och prövning i varje särskilt fall på vissa villkor statliga amorterings- och räntefria lån motsvarande en viss del av investeringskostnaden. Villkoren skall skrivas in i ett avtal mellan staten och företaget och avse bl. a. ett åtagande från företagets sida om en viss preciserad produktionskapacitet för en avspärningsperiod samt en viss angiven lägsta produktion i fredstid. Återstående del av investeringskostnaden svarar företaget självt för. Det bör dock vara möjligt att erhålla statlig lånegaranti för denna del i huvudsak enligt de regler som gäller för statligt kreditstöd till hemslöjd, hantverk och småindustri. Det ränte- och amorteringsfria lånet skrivs av under en viss i avtalet överenskommen period, i regel tio år med lika stora årliga belopp. Utredningen anser att den ränte- och amorteringsfria delen bör vara 50 % av den totala investeringskostnaden. Endast i undantagsfall bör högre låneandel än 50 % förekomma. Utredningen föreslår att ÖEF i sådant fall hänskjuter frågan till Kungl. Maj:t. Lånedelen löper ränte- och amorteringsfritt så länge företaget uppfyller de villkor som föreskrivits i avtalet. Om företaget skulle lägga ned verksamheten under perioden eller om åtagandet beträffande den löpande produktionen eller produktionskapaciteten inte kan uppfyllas sägs lånet upp av staten. I sådant fall skall så stor del av lånebeloppet återbetalas som kvarstår vid

nedläggningstillfället eller svarar mot den minskade kapaciteten eller produktionen.

Utredningen anser att en sådan uppsägning bör åtföljas av förhandlingar mellan staten och företaget för att om möjligt uppnå en för försörjningsberedskapen godtagbar lösning.

Ett system med avskrivningslån innebär att staten tar en betydande risk. Utredningen anser därför att man i avtalet bör föra in en klausul, som ger den avtalsslutande myndigheten rätt till vidsträckt insyn i företagets ekonomiska utveckling under hela avtalsperioden.

Utredningen diskuterar också ett leasingförfarande som kan öka företagets likviditet, dvs. ett system där staten äger maskiner och/eller byggnader och hyr ut dem till företagen.

Utredningen föreslår att ett leasingssystem tillämpas då det gäller tekniskt avancerad maskinutrustning som för det enskilda företaget innebär betydande investeringskostnader men som samtidigt bedöms vara utvecklingsmässigt intressant och innebära stora möjligheter till produktivitetsförbättringar. Leasing bör dock ske restriktivt och endast i undantagsfall bör det förekomma att staten köper in befintliga maskiner och sedan hyr ut dessa till det berörda företaget.

Även i fråga om byggnader av god beskaffenhet och med ett visst alternativt användningsvärde bör leasingförfarandet kunna tillämpas. Utredningen finner det lämpligt att det berörda företaget och staten i ett sådant fall bildar ett särskilt förvaltningsbolag. Hyreskostnaderna och förhållanden som rör reparation, underhåll och skötsel av maskiner och/eller byggnader bör regleras i ett avtal. Företaget skall som motprestation åta sig att hålla en viss produktionskapacitet i händelse av en avspärrning samt en viss löpande produktion i fredstid. Hyreskostnaden för såväl byggnader som maskiner bör kunna jämkas med hänsyn till de åtaganden som företaget påtar sig i ett avtal med staten.

Utredningen föreslår att det under en övergångstid skall finnas viss möjlighet till retroaktiv tillämpning av avskrivningslån och leasing.

Utredningen utesluter inte risken för att produktionen inom någon delbransch eller något varuområde inte kommer att kunna upprätthållas i en försörjningsmässigt tillfredsställande omfattning även om stöd ges eller erbjuds av de typer man föreslagit. Då uppkommer frågan om att driva vidare produktionen i statlig eller halvstatlig regi. De driftsförluster som härvid kan uppkomma vill utredningen betrakta som en kostnad inom ramen för totalförsvaret.

Med utgångspunkt från de kontakter som utredningen haft med representanter för skilda industrier anser man att de föreslagna stödåtgärderna i nuläget är tillräckliga för att garantera en önskvärd försörjningsberedskap inom utsatta varuområden. Man anser det därför inte nödvändigt att i det nu framlagda betänkandet närmare analysera hur ett statligt företagsengagemang bör utformas, men anser det angelä-

get att frågan ytterligare belyses och har för avsikt att återkomma här- till i ett senare betänkande.

Om ett statligt företagsengagemang trots allt skulle aktualiseras i samband med ÖEF:s kontakter med skilda företag, utgår utredningen från att ÖEF anmäler sådana fall som är av väsentlig betydelse för försörjningen till Kungl. Maj:t.

Utredningen konstaterar att en väsentlig lagring av textilfibrer och garner blir nödvändig som komplement till den produktion som kan upprätthållas med de produktionsstimulerande åtgärderna. En sådan lagring bör i stor utsträckning kunna ske vid produktionsföretagen så att lagren i kvalitets- och modehänseende kan hållas aktuella och omsättningen kan knytas an till företagens löpande produktion. Utredningen föreslår att staten ersätter företagen inom beklädnadssektorn för de kostnader som uppkommer till följd av att man vid sidan om normala lager håller vissa beredskapslager. Frågan bör regleras i ett avtal mellan företagen och staten. Om ett företag som enda åtgärd i försörjningssyfte håller vissa beredskapslager bör ersättningen kunna fastställas med beaktande av om företaget garanterar en löpande produktion i fred och en viss produktionskapacitet i en kristid.

Utredningen beräknar att lagringsbehovet vid en bibehållen inhemsk maskinkapacitet inom teko-området medför en investeringskostnad på 500 milj. kr. för en avspärrningsperiod om minst tre år. Ränte- och lagringskostnaden blir 45 milj. kr. per år, allt räknat i 1972 års kostnads- läge. Vid en så lång avspärrningsperiod anser utredningen det dock rimligt att förutsätta att en viss import av beklädnadsvaror och textilier kan ske under perioden. En sådan import ägde rum under andra världskriget. Det anses också sannolikt att en intensifierad import kan komma till stånd under det upptrappningsskede som beräknas föregå krisen. Utredningen finner därför att man tills vidare bör kunna skära ned investeringarna i beredskapslager från 500 till 300 milj. kr. Av detta belopp har redan ca 150 milj. kr. investerats i ÖEF:s beredskapslager av teko-varor. Den fortsatta uppbyggnaden av beredskapslagren bör ske successivt under tre år, varvid konjunktur- och sysselsättningsläget bör kunna beaktas. Utredningen menar att de ökade riskerna från försörjningssynpunkt som uppkommer genom en sådan nedskärning får vägas mot de kostnader och tekniska komplikationer som en beredskapslagring av det ursprungligen beräknade behovet skulle medföra.

För att minska olägenheterna av en alltför kraftig omdirigering från den civila sektorn i krig finner utredningen det önskvärt att de militära förråden med beklädnadsvaror fylls på redan i fredstid. Utredningen anser det därför som synnerligen angeläget att man inom krigsmakten snarast vidtar åtgärder som innebär en väsentlig förstoring av lagren av främst teko-varor.

För vissa speciella varor inom beklädnadssektorn föreslår utredningen speciella lösningar.

För sytråd anser utredningen att åtgärderna i försörjningssyfte bör förstärkas. Man pekar på den stora betydelse som sytråd kommer att få för försörjningen i ett avspärrningsläge, såväl inom hemmen som inom industrin, samt svårigheterna att i ett sådant läge återuppta en produktion av sytråd. Utredningen föreslår därför en utökad lagring av såväl råsytråd som färdig sytråd.

Då det gäller tågvirke, linor, snören etc., vilka i stor utsträckning används inom skeppsfart, fiskerinäring, jordbruk och för emballering, föreslår utredningen att man åtminstone temporärt söker mildra den ökade importkonkurrensen genom överenskommelse med berört exportland.

Utredningen föreslår vidare i fråga om maskinförnödenheter och maskindelar inom teko- och skosektorerna att försörjningsberedskapen förbättras parallellt med att de produktionsstimulerande åtgärderna sätts in. Det bör i förekommande fall ske inom ramen för avtal mellan företagen och staten.

De föreskrivna produktionsstimulerande åtgärderna genom avskrivningslån, uthyrning av maskiner och byggnader samt lagringsstöd kan av allt att döma endast få en begränsad effekt på skoindustrins lönsamhet. Utredningens bedömning av den svenska skofabrikationens möjligheter för framtiden innebär att man måste räkna med en ytterligare krympning. Det är emellertid svårt att bedöma om och när produktionskapaciteten börjar närma sig en nivå som ligger nära de av utredningen framräknade lägsta behoven. Utredningen har därför övervägt vilka särskilda åtgärder som behövs för att bromsa skoindustrins utveckling mot en sådan nivå.

Man föreslår att sko- och garveriindustrierna kommer i åtnjutande av samma slags exportstöd som gäller för bl. a. teko-industrierna och att en exportkonsulent för dessa industrier knyts till Sveriges exportråd. Tillsättandet av en exportkonsulent bör kombineras med ett bidragssystem som i stora drag överensstämmer med det löpande programmet för exportstimulans åt bl. a. teko-industrierna. Utredningen föreslår en programtid om fyra år fr. o. m. budgetåret 1973/74 samt att kommerskollegiet blir administrerande myndighet. Då de enskilda svenska skoföretagen kan anses allt för små för att få en tillräckligt stor slagkraft på utlandsmarknaden, betonar utredningen att samordnade exportprojekt bör ges företräde till exportstöd.

Utredningen föreslår vidare att möjligheterna ökas till statliga bidrag för andra samarbetsprojekt inom skoindustrin, bl. a. produktutveckling och utbildning. Skoindustrin bör brytas ut från det löpande omställningsstöd, som gäller för teko-, sko-, glas- och möbelindustrierna, varefter de här ingående stödformerna tillsammans med

de av utredningen föreslagna nya stödformerna administreras av ett särskilt skosekretariat som bör inrättas vid det nya industriverket. Kostnaderna för samordnande projekt bör till viss del kunna bestridas med statsmedel efter samma principer som gäller för omställningsstödet. Staten bör dock enligt utredningens uppfattning bekosta gemensamma utbildningsprojekt helt och hållet.

Vad gäller lagringsstöd inom skoindustrin föreslår utredningen förbättrade möjligheter för enskilda företag att erhålla s.k. säsongskrediter för att överbrygga den ansträngning av likviditeten, som uppstår i samband med uppbyggandet av varulagret mellan säsongerna. ÖEF bör få möjlighet att utfärda kreditgarantier. Företagen skall kunna ställa dessa som säkerhet för säsongskrediter via det ordinarie bankväsendet. Genom en sådan förstärkning av säkerheterna kan företagen dessutom tänkas få en något lägre räntekostnad. Ett kreditgarantiavtal bör innefatta en utfästelse från företaget att upprätthålla en viss angiven produktion under garantins löptid. Garantin bör följa de regler som gäller enligt kungörelsen (1960: 372) angående statligt kreditstöd till hemslöjd, hantverk och småindustri.

Utredningen har vidare övervägt frågan om vilka åtgärder som kan vidtas för att öka efterfrågan på högkvalitativa skor. Detta är av viss betydelse från försörjningssynpunkt. Man anser att konsumentverket i samråd med berörda parter och myndigheter närmare bör överväga frågan, varvid även frågan om statligt stöd eller statligt engagemang rörande en intensifierad konsumentupplysning och utbildning bör kunna aktualiseras.

Det utvecklingsarbete som sedan några år pågått inom landet för att få fram högvärdiga ersättningsmaterial för läder bör enligt utredningens uppfattning även fortsättningsvis stödjas med statliga medel. Kostnaderna för den praktiska utprovningen bör till viss del bekostas av statsmedel.

Offentlig upphandling som ett led i försörjningsberedskapen

Utredningen har i enlighet med sina direktiv bedömt de statliga och kommunala upphandlingarna som ett led i strävandena att upprätthålla en tillfredsställande försörjningsberedskap inom teko- och skoområdena mot bakgrund av 1968 års upphandlingskommittés principförslag. Kommittén framhåller att affärsmässigheten även framgent bör vara en grundläggande princip i den statliga upphandlingen. Denna princip anser man dock kan behöva modifieras i sådana fall då den statliga upphandlingen som en affärstransaktion kommer i konflikt med andra av statsmakterna uppdragna riktlinjer för samhällsverksamheten. Bland exemplen nämner upphandlingskommittén fall då man önskar tillgodose försörjningsberedskapens särskilda krav. Kommittén föreslår att

verksledningarna i de fall då myndigheternas instruktionsmässiga handlande skulle leda till uppenbara målkonflikter med betydande externa effekter skall anmäla ärendet för Kungl. Maj:t för en samlad bedömning. En begränsad utbyggnad av ett regelsystem varvid samråd skall tas med annan myndighet eller frågan hänskjutas till Kungl. Maj:t är i och för sig tänkbar för sådana fall framhåller kommittén. Då det gäller möjligheter att anpassa den kommunala upphandlingen till de statliga upphandlingsbestämmelserna förordar upphandlingskommittén att man på frivillig väg söker få till stånd en överensstämmelse mellan de kommunala och statliga bestämmelserna.

Försörjningsberedskapsutredningen erinrar om att de statliga upphandlingarna ställda i relation till produktionsföretagens totala omsättning är av begränsad omfattning. Om man dessutom beaktar den kommunala upphandlingen blir betydelsen givetvis större. Under senare tid har tillkommit statliga inköp av varor inom ramen för u-landsbiståndet.

Utredningen framhåller att den offentliga upphandlingen hos svensk industri kan få större effekt än vad man kan förmoda med utgångspunkt enbart från värdet av upphandlingen ställd i relation till företagens totala avsaluvärde. En förutsättning är att de offentliga beställningarna görs så att produktion kan ske vid en tidpunkt som med hänsyn till orderingång, säsongvariationer och produktionsförutsättningar i övrigt är mest gynnsam för företagen. Önskemål i detta avseende har under senare tid i allt större utsträckning beaktats av de myndigheter som lagt ut beställningar på svenska företag. Det är enligt utredningens uppfattning av stor vikt att man vid såväl den civila som den militära upphandlingen i största möjliga utsträckning tillgodoser företagens önskemål att anpassa produktions- och leveranstiderna till de särskilda förhållandena vid företagen i fråga.

Som ett komplement till åtgärder för att bibehålla en viss produktionskapacitet inom landet föreslår utredningen att uniformstyger för såväl militärt som civilt bruk lagras av ÖEF intill en kvantitet som motsvarar förbrukningen under minst ett års avspärrning. Inköpen av tygerna bör göras av ÖEF, som vid varje inköpstillfälle anpassar dessa till bl. a. önskemålen om en tillfredsställande försörjningsberedskap. Vissa särskilt angivna civila och militära statliga myndigheter bör åläggas att inköpa sina uniformstyger från överstyrelsens lager. Utredningen räknar med att de administrativa kostnaderna samt inköpspriserna skall kunna reduceras genom den centraliserade upphandlingen och en långtgående standardisering av uniformstygerna. Eventuella merkostnader för de inköpande myndigheterna får täckas genom anslag till de uppköpande myndigheterna eller till ÖEF. Kostnader för lagring och omsättning bör belasta ÖEF:s anslag.

Då det gäller statlig upphandling av andra varor inom tekosektorn samt av skor finner utredningen det angeläget med en samordning av

den statliga upphandlingen inte bara för försvarets räkning utan för alla statliga myndigheter. Härigenom skapas möjligheter att på det sätt upphandlingskommittén avsett beakta bl. a. försörjningsfrågorna. Kungl. Maj:t bör föreskriva att vissa statliga myndigheter och verk före upphandling av teko-varor och skor skall samråda med ÖEF. När lägre anbud föreligger från utländska leverantörer än från svenska i ärende som är av väsentlig betydelse från försörjningssynpunkt, bör ÖEF åläggas att efter samrådet hänskjuta frågan till Kungl. Maj:t.

Utredningen anser att man av praktiska skäl bör sätta en nedre gräns på de anbud som skall bli föremål för samrådsförfarande, förslagsvis vid 100 000 kr. för konfektionerade artiklar och skor samt vid 50 000 kr. för garner och vävnader.

Läget från försörjningssynpunkt är för dagen inte lika bekymmersamt för alla delar inom teko- och skosektorerna. Utredningen utgår från att ÖEF ser till att försörjningsaspekten inte ges större tyngd än vad försörjningsläget kräver i det enskilda fallet. Detta utgör en begränsande faktor då det gäller det antal fall, som behöver hänskjutas till Kungl. Maj:t.

Utredningen påpekar att ett genomförande av det föreslagna systemet förutsätter att ÖEF även i fortsättningen blir instruktionsmässigt undantagen från upphandlingskungörelsens bestämmelser. Skulle så inte bli fallet, bedömer utredningen att de åtgärder man föreslår beträffande statlig upphandling knappast kan genomföras.

Utredningen finner det vidare i hög grad önskvärt att en samordning eller styrning av landstingens och kommunernas inköp av teko-varor och skor, som årligen uppgår till betydande belopp, också kommer till stånd. Det är därför angeläget att kommunförbunden och ÖEF inleder en diskussion för att på frivillig väg få till stånd en så nära överensstämmelse som möjligt mellan de kommunala upphandlingsreglerna och de särskilda regler för statlig upphandling av teko-varor och skor som försörjningsberedskapsutredningen föreslår.

Vilka delbranscher inom teko- och skoområdena skall få stöd?

De undersökningar som gjorts rörande behov och kapacitet i en avspärrningsperiod ger vid handen att läget fordrar omedelbara åtgärder inom vissa delbranscher, främst den grundtextila tillverkningen. För vissa andra industrigrenar torde det bli nödvändigt att vidta bromsande åtgärder för att utvecklingen inte snabbt skall nå fram till ett läge, som blir besvärande från försörjningssynpunkt. Inom andra områden är läget inte för dagen fullt så allvarligt, men det fordras likväl en noggrann uppföljning av utvecklingen.

Utredningen framhåller att statligt stöd som motiveras av försörjningsskäl endast bör ges åt sådana företag som är oundgängligen nöd-

vändiga för vår försörjning och som utan det statliga stödet skulle lägga ned eller minska produktionen. Man måste emellertid också ta hänsyn till framför- och efterliggande produktionsled och inte enbart den aktuella slutprodukten hos företaget i fråga. De olika delbranscherna inom teko- och skoområdet är mycket beroende av varandra och måste därför enligt utredningen betraktas som en helhet vid bedömningar från försörjningssynpunkt. Utredningen föreslår därför att möjligheter bör skapas att stödja all slags tillverkning inom näringsområde 32 enligt standard för svensk näringsgrensindelning (SNI) dvs. textil-, beklädnads-, läder- och lädervarutillverkning. Utredningen utgår från att ÖEF gör den prioritering som blir nödvändig och i övrigt vakar över att stöd inte utgår i andra fall och med högre belopp än vad som från försörjningssynpunkt får anses nödvändigt.

Förslag angående arbetskraft, statistik och administrativ handläggning

Utredningen behandlar också frågor om arbetskraft, statistik och administrativ handläggning. Det föreslås bl. a. att åtgärder planeras för att beklädnadsindustrierna under en kris- eller avspärrningsperiod i största möjliga utsträckning skall få behålla den kvalificerade arbetskraften och få möjligheter till nyanställning i sådan utsträckning att den planerade omställningen och utvidgningen av produktionen kan uppnås. Utredningen anser att det statistiska underlaget för bedömningar från försörjningssynpunkt bör kunna förbättras och föreslår att frågan närmare undersöks av SCB i samråd med ÖEF och andra intressenter.

De stöd- och stimulansåtgärder som utredningen föreslår är i huvudsak inriktade på att upprätthålla en tillfredsställande försörjningsberedskap med teko-varor och skor. Vid det praktiska genomförandet av stödet är det av stor vikt att behovet i en kristid kan bedömas med rimlig säkerhet samt att en avvägning sker mellan lagring och bibehållande av en viss produktionskapacitet så att minsta möjliga kostnad uppkommer för statsverket och samhället. Enligt utredningens bedömning är det mest ändamålsenligt att dessa frågor handläggs på myndighetsplanen av ÖEF. Utredningen redogör för vad dess förslag kommer att innebära i fråga om nya eller utökade uppgifter för ÖEF och framhåller att om en godtagbar beredskap skall kunna upprätthållas till rimliga kostnader inom de berörda områdena, är det nödvändigt att ÖEF får tillräckliga resurser för att fortlöpande kunna följa utvecklingen, utreda och analysera läget, revidera planeringen vid inträffade förändringar samt föreslå eller vidta erforderliga verkställighetsåtgärder.

Mot bakgrund härav har utredningen i samråd med ÖEF bedömt att behovet av personalförstärkning uppgår till nio handläggare för utredning, planering, avtalsteckning och lagring samt två biträden.

Utredningen betonar också önskvärdheten av att ett samarbete i mer eller mindre regelbunden form kommer till stånd mellan olika statliga

myndigheter och med vederbörande branschorganisationer när det gäller grundläggande utredningar och åtgärder på näringspolitikens område. Då det gäller åtgärder som är föranledda av försörjningsskäl, är det enligt utredningens uppfattning ändamålsenligt att en samordning sker med överstyrelsen som ansvarig myndighet. En sådan samordning, som är angelägen inte minst för att rationellt utnyttja utredningsresurserna såväl hos statliga myndigheter som hos branschorganisationer och företag, kan tänkas ske på två nivåer dels i form av en rådgivande delegation under ledning av generaldirektören och med representanter för vissa statliga myndigheter och organisationer, dels i form av samarbetsgrupper på tjänstemannanivå. Utredningen avser att senare återkomma till frågan om inrättande av en rådgivande delegation som bör avse hela överstyrelsens varufält. När det gäller samarbetsgrupper på tjänstemannanivå föreslår utredningen emellertid att en sådan redan nu inrättas för att behandla försörjningen med teko-varor och skor. Den bör ledas av exempelvis chefen för planeringsavdelningen vid ÖEF och i övrigt bestå av representanter för berörda branschföreningar, arbetstagarorganisationer samt statliga myndigheter med uppgifter som berör dessa branscher.

Kostnader för utredningens förslag

Stora svårigheter har förelegat vid beräkningen av storleken av de anspråk på statliga stöd- och stimulansåtgärder som kan aktualiseras till följd av utredningens förslag.

Beredskapssituationen är särskilt bekymmersam inom bomullssektorn. Utredningen har därför mer ingående undersökt de investeringar som i dagens läge anses aktuella för denna sektor inom ramen för ett system med avskrivningslån samt kostnaderna härför. De kalkyler som bomullsföretagen lämnat rörande önskvärda investeringar för en rationalisering av driften visar ett investeringsutrymme på sammanlagt 75 milj. kr. inom spinnerier och väverier. För övriga sektorer inom teko-, sko- och garveriindustrierna har utredningen gjort överslagsmässiga uppskattningar och räknar sammanlagt med 50 milj. kr. för nyinvesteringar i ett initialskede, allt räknat i 1972 års kostnadsläge. Utredningen antar som ett räkneexempel att investeringar på sammanlagt 125 milj. kr. kan genomföras inom två år efter det att ett stödsystem satts i kraft. Under ett tredje år antas ett investeringsbelopp på tio milj. kr. bli tillräckligt för att upprätthålla en tillfredsställande kapacitet inom hela beklädnadssektorn. Då staten föreslås skjuta till hälften av investeringsbeloppet, kommer avskrivningslånen för de två första åren att uppgå till sammanlagt 62,5 milj. kr. och för det tredje året till 5 milj. kr.

Avskrivnings- och räntekostnaderna beräknas efter en tioårig avskrivningstid och efter en räntesats på sju procent. De statliga kreditgarantierna i samband med avskrivningslånen beräknas till 30 milj. kr. för

vardera av de båda första åren och 5 milj. kr. för ett tredje år. För de statliga kreditgarantierna åt skoindustrin anser utredningen att tio milj. kr. per år bör reserveras. För förlusttäckning i samband med kreditgarantierna föreslår utredningen ett årligt förslagsanslag om sammanlagt 1,2 milj. kr. Ett årligt statligt investeringsbelopp på 2 milj. kr. beräknas för leasingsystemet. Utredningen utgår emellertid från att ÖEF kommer att anmäla angelägna större investeringar i särskild ordning till Kungl. Maj:t. För ökad lagring av fibrer och garner beräknas en nyinvestering på ca 50 milj. kr. per år under de tre första åren. Den av utredningen föreslagna lagringen av vävnader i samband med statlig och kommunal upphandling anser man fordrar en engångsinvestering på 50 milj. kr. under det första året och med tio milj. kr. i årliga kostnader för lagring och omsättning samt för att täcka eventuella merkostnader i samband med inköp från svenska företag. Slutligen räknar utredningen med en årlig kostnad på ca 3 milj. kr. för exportstöd, särskilda stöd till skobranschen samt administrativa kostnader till följd av förslagen.

Statsverkets sammanlagda kostnader, som beräknats med utgångspunkt från vissa antaganden och räkneexempel, anges till drygt 37 milj. kr. under ett första tillämpningsår, drygt 47 milj. kr. under ett andra år samt till drygt 50 milj. kr. under närmast följande år. Erforderligt investeringsbelopp stiger från nära 300 milj. kr. under det första året till närmare 450 milj. kr. under loppet av fem år. I dessa belopp ingår de varor inom teko- och skoområdena som f. n. beredskapslagras till ett värde av ca 150 milj. kr. med en årskostnad av drygt 11 milj. kr.

Utredningen understryker starkt försörjningsberedskapens grundläggande betydelse för säkerhets- och neutralitetspolitiken och framhåller att statsverkets insatser för de åtgärder utredningen föreslagit, liksom totalförsvarets kostnader i övrigt, bör i sin helhet ses som kostnader för vår neutralitetspolitik.

Stödåtgärderna i internationellt sammanhang

I ett avslutande kapitel diskuterar utredningen de begränsningar av möjligheterna att införa stödåtgärder som kan föreligga till följd av svenska åtaganden i internationella sammanhang. Utredningens slutsats är att dessa åtaganden inte utgör några avgörande hinder för att genomföra de föreslagna åtgärderna. Utredningen anser att man från svensk sida vid diskussioner i olika internationella sammanhang rörande principerna för statlig och kommunal upphandling samt statliga stödåtgärder bör eftersträva regler som inte omöjliggör sådana åtgärder.

Särskilt yttrande

Till utredningen har fogats ett särskilt yttrande av experten Burendahl. Han framhåller att de av utredningen gjorda kapacitetsberäkningarna beträffande läderskoindustrin inte är realistiska. Kapaciteten torde enligt Burendahl under ett första avstängningsår inte väsentligt komma att överstiga 7 miljoner par mot av utredningen angivna 9 miljoner par.

Han anser att de av utredningen föreslagna åtgärderna inte är tillräckliga för att nå avsett resultat, nämligen att produktionen skall vara av erforderlig storlek vid ett avstängningsläge.

Burendahl anser vidare att man för att nå det angivna syftet beträffande läderskoindustrin måste vidta mera direkt och generellt verkande åtgärder av den art som diskuterats men avvisats av utredningen. Alternativet enligt utredningen är ett statligt deläggande i eller övertagande av skoindustrin. Detta anser Burendahl vara mer kostnadskrävande än erforderligt stöd åt de nu existerande skofabrikerna.

Remissyttranden

Remissinstanserna är överlag positiva till utredningens olika förslag till stödåtgärder. De instanser som närmast företräder branschintressen förordar dock i allmänhet mer generellt verkande stödåtgärder än vad utredningen föreslår.

Beträffande den statliga upphandlingen råder något delade meningar bland de statliga myndigheterna när det gäller att bedöma effekten och vinsten av en samordning. Branschintressenterna ställer sig däremot klart positiva till utredningens förslag.

Den metodik och de beräkningsgrunder som utredningen använt sig av föranleder mycket få invändningar från remissopinionen, vilket även kan sägas gälla beträffande förslag till utställighet och försörjningsstandard inom beklädnadssektorn.

Utvecklingen

Remissinstanserna understryker riktigheten i eller lämnar utan kommentarer utredningens kartläggning av hittillsvarande utveckling och bedömning av utvecklingen under 1970-talet inom teko- och skobranscherna.

Konfektionsindustriföreningen anser att det framlagda betänkandet ger en god belysning av det aktuella läget inom beklädnadsindustrin. Föreningen delar utredningens uppfattning att 1970-talet kommer att kännetecknas av en fortsatt krympande tendens och att detta förhållande kan leda till bekymmer från försörjningssynpunkt i ett krisläge,

om inte särskilda åtgärder vidtas. Liknande synpunkter framförs av *Svenska skofabrikantföreningen*, *SHIO*, *Sveriges industriförbund* och *Textilrådet*.

Beräkningsgrunder och uthållighet

Remissinstanserna är övervägande positiva till utredningens förslag till uthållighet inom beklädnadssektorn.

SHIO finner att målsättningen tre års krisberedskap under alla förhållanden måste eftersträvas om en tillfredsställande försörjningsberedskap skall föreligga. Liknande synpunkter framförs av *TCO*. *SHIO* anser vidare att det är ytterst angeläget att statsmakternas ambitioner beträffande den totala krisförsörjningen för totalförsvarets olika grenar och för landet som helhet snarast klargörs. *ÖB* finner det angeläget att försörjningsberedskapen beträffande kläder och skor hålls på en hög nivå, väl avvägd i förhållande till övriga sektorer.

En från utredningen avvikande mening har *LO*. Man anser att det ärorealistiskt att utgå från en så lång total avspärrningstid som tre år för kläder och skor. De totala insatserna på försörjningsberedskapsområdet bör enligt *LO* ses i ett sammanhang så att den från samhällets synpunkt bästa avvägningen kan ske.

Utredningens beräkningar av behov och tillgångar under en krisperiod föranleder kommentarer och invändningar från vissa remissinstanser.

STU och *statens konsumentråd* framhåller vikten av att skötselfrågorna beaktas, då dessa väsentligt påverkar plaggens livslängd. *Konfektionsindustriföreningen* anser att förslitningstidens längd i fråga om vissa plagg bedömts för optimistiskt. Dessutom hävdas att garderobsinventeringen är behäftad med osäkerhetsfaktorer och vid lämpligt tillfälle bör förnyas. Föreningen vill kraftigt understryka utredningens reservation att dess beräkningar är baserade på förutsättningen att arbetskraftsproblemet kan lösas utan gnissel. Invändningar mot utredningens beräkningar av arbetskrafttillgången har även *Svenska skofabrikantföreningen* som stöder experten Burendahls särskilda yttrande samt *Sveriges industriförbund*. *ÖEF* framhåller att utredningens bedömning av produktionskapaciteten i en avspärrning förutsätter gynnsamma förhållanden beträffande arbetskraft, utgångsvaror, maskinreservdelar m. m. Liknande synpunkter framförs av *Textilrådet*.

Statens konsumentråd anser att det skulle varit av väsentlig betydelse om utredningen försökt utnyttja erfarenhetsmaterial från europeiska länder som under andra världskriget tvingades leva under mer krisbetonade förhållanden än Sverige och analysera beklädnadskonsumtionens förändringar och följder. Sådana studier kan visa att andra problem än de som berör beklädnad får företräde.

Svenska garveriädkareföreningen framhåller att vissa läderslag, som nu går till beklädnadsändamål, mycket väl kan användas till skor. Dessutom kan enligt föreningen ett beklädnadsgarveri ställa om produktionen och tillverka skoovanläder.

Remissinstanserna är i stort eniga med utredningen beträffande olika sätt att upprätthålla en försörjningsberedskap.

Sveriges industriförbund delar utredningens uppfattning, men förutsätter att utredningens ställningstagande fortlöpande omprövas av ÖEF.

Något kritisk till utredningen i denna fråga är LO, som menar att klara kostnadsalternativ för de i olika kris- och avspärrningsfall effektivaste kombinationerna av åtgärder borde ha presenterats. Som utredningen nu lägger fram sitt material blir det enligt LO nästan omöjligt att bedöma totalkostnaderna eftersom sammansättningen av åtgärder blir beroende av vilken uthållighetsperiod som väljs.

Förslag till åtgärder

Ett flertal remissinstanser har berört utredningens förslag att förlänga teko-programmet för exportstöd. Samtliga tillstyrker.

Frågan om de föreslagna stödåtgärdernas inverkan på rationaliseringsviljan och risken för konkurrensnedvridning kommenteras av flera remissinstanser.

NO och marknadsrådet konstaterar att utredningen i sina överväganden om olika stöd- och stimulansåtgärder på ett tillfredsställande sätt beaktar de risker för konkurrensförhållandena som åtgärderna kan medföra. Under förutsättning att man vid det praktiska genomförandet fortlöpande beaktar dessa risker tillstyrks de av utredningen föreslagna stödåtgärderna.

Sveriges industriförbund betonar att man konsekvent skall tillämpa principen att befintliga företag behandlas lika och att ej konkurrenskraft och bärkraftighet skall ingå som kriterier vid beslut om hur stöd och subventioner skall fördelas. Förbundet föreslår att ÖEF skall åläggas att tillämpa ett offertsystem för den nödvändiga minimikapaciteten inom en speciell varugrupp så att samtliga intresserade företag ges möjlighet att mot erforderligt ekonomiskt stöd från ÖEF garantera den önskade kapaciteten. Förbundet är medvetet om att detta företrädesvis gynnar de bärkraftigaste företagen, men finner det mest förenligt med beredskapsmotivet på lång sikt. Förslaget medverkar dessutom till att minimera samhällets kostnader för åtgärderna.

Vikten av att tillgängliga resurser koncentreras till ett begränsat antal företag som på sikt har möjlighet att fortleva och utvecklas framhålls av KF. Dessutom understryker KF vikten av att de föreslagna produk-

tionsstimulerande åtgärderna används selektivt och konsekvent inriktas på att skapa en på sikt livskraftig teko- och skoindustri i Sverige.

Svensk industriförening anser däremot att den mindre industrin bör stödjas. De större företagens rationellare tillverkning gör att de kommer i bättre läge. Faran för felbedömningar med konkurrenssnedvridning som följd är uppenbar. Liknande synpunkter framförs av *länsstyrelserna i Kristianstads och Västernorrlands län*.

Kommerskollegium menar däremot att faran för konkurrenssnedvridning inte bör överdrivas. Problemet med konkurrenssnedvridning är ett generellt problem vid selektiva stödåtgärder anser *LO*. Detta förhållande bör utredas särskilt och allsidigt.

Utredningen avstyrker att statlig prissubvention och subvention av arbets- eller råvarukostnader införs.

Kommerskollegium, *NO*, *marknadsrådet* och *KF* instämmer helt i detta medan *Sveriges köpmannaförbund* och *Textilrådet* är av annan åsikt.

Sveriges köpmannaförbund erinrar om att det tidigare förekommit generella stödåtgärder inom skobranschen. En subventionering av materialkostnaden, som inom skoindustrin utgör nära hälften av tillverkningskostnaden, anser förbundet vara en effektiv och samtidigt konkurrensneutral metod att stödja den svenska skoindustrin. *Textilrådet* framhåller att situationen för de enskilda företagen är så skiftande att inga stödalternativ helt får uteslutas. Man menar att utredningen på alltför lösa grunder avstyrker de stöd- och stimulansåtgärder som prissubventionering och subvention av arbets- eller råvarukostnader innebär.

Bland remissinstanserna råder delade meningar beträffande utredningens principiella avstyrkande av åtgärder vid gränsen till skydd för inhemsk nedläggningshotad industri.

Kommerskollegium, *NO*, *länsstyrelsen i Kristianstads län* och *Sveriges industriförbund* delar utredningens uppfattning. *KF* och *Sveriges grossistförbund* understryker utredningens uppfattning att åtgärder vid gränsen är förenade med så betydande nackdelar att de bör undvikas.

Utredningens reservation beträffande möjligheterna att i klart avgränsade fall tillgripa åtgärder vid gränsen undersöks av *Konfektionsindustriföreningen*. Utvecklingen inom vissa branscher kan snart nog medföra att sådana åtgärder kommer att aktualiseras utöver de som redan vidtagits. *Svensk industriförening* menar att importkvotering bör kunna tillgripas för att förhindra att en viss sektor av beklädnadsindustrin blir utkonkurrerad så länge inget prejudikat förhindrar det. Liknande synpunkter framförs även av *SHIO*.

Remissinstanserna tillstyrker eller lämnar i några fall utan erinran utredningens förslag till stödformerna avskrivningsslån och

leasing, även om de, som utredningen framhåller, är av begränsad betydelse för mindre kapitalintensiva branscher som konfektions- och skoindustrin.

KF menar att eftersom det finns investeringsutrymme i den grundtextila industrin finns förutsättningar för att avskrivningslånen skall ge önskvärd effekt. Även leasingformen finner KF ändamålsenlig. Liknande synpunkter framförs av *Svenska garveriidkareföreningen* beträffande garveriindustrin.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län finner att de selektiva åtgärder, som synes mest funktionella, är en kombination av det nyligen inrättade strukturomställningsstödet i form av statliga kreditgarantier och de av utredningen föreslagna avskrivningslånen. Endast i undantagsfall bör man enligt länsstyrelsen medge befrielse från att lämna betryggande säkerhet. Stödformerna leasing och avskrivningslån bör endast omfatta merkostnaderna för företagens åtaganden för försörjningsberedskapen framhåller *länsstyrelsen i Västernorrlands län*.

Svenska skofabrikantföreningen anser att dessa stödformer har en begränsad betydelse för skoindustrin på lång sikt. För enskilda företag och som engångshjälp kan de däremot få en betydligt större effekt. Föreningen menar att det emellertid är möjligt att utvidga leasingförfarandet till att även omfatta råvaror och material, som tillhandahålls till rabatterade priser. Tekniskt går det att genomföra genom ett redovisnings- och avskrivningsförfarande utan att de enskilda företagen behöver frågå sina ordinarie inköpskällor. Föreningen menar vidare att rationaliseringsviljan inte påverkas negativt. *Konfektionsindustriföreningen* konstaterar att de här föreslagna åtgärderna f. n. endast får begränsad betydelse för konfektionsindustrin vars kapitalkostnader ligger under 5 % av omsättningen. På sikt kan stödformerna ändå få en viss betydelse på grund av att utvecklingen inom konfektionsindustrin går mot mer komplicerad och dyrbar utrustning.

Bland remissinstanserna råder delade meningar beträffande frågan att driva produktionen vidare i statlig eller halvstatlig regi om den inte upprätthålls i försörjningsmässigt tillfredsställande omfattning även om stöd ges eller erbjuds av de typer utredningen föreslagit.

KF är av den uppfattningen att de föreslagna stödåtgärderna är tillräckliga för att i nuläget garantera en önskvärd försörjningsberedskap.

LO anser att statliga eller halvstatliga engagemang skall prövas från fall till fall, och att de bör kunna komma i fråga redan som en första åtgärd inom speciellt viktiga varuområden.

Det framhålls av *Svensk industriförening* att staten endast i ett extraordinärt läge bör engagera sig som ägare av produktionsmedel och byggnader. Slutligen framför *Sveriges industriförbund* att ett alternativ till statligt övertagande är att staten hyr kapacitet hos kvarvarande

förretag till en kostnad som är jämförbar med den som kan beräknas för den statliga verksamheten.

Remissinstanserna är över lag positiva till utredningens förslag till lagring av textilfibrer och garner som nödvändigt komplement till den produktion som kan upprätthållas med de produktionsstimulerande åtgärderna.

Statskontoret, RRV, NO, marknadsrådet, AMS, STU, länsstyrelsen i Västernorrlands län, KF och SHIO tillstyrker utredningens förslag. *AMS* och *KF* understryker dessutom utredningens framförda synpunkter på att tillvarata möjligheterna att anpassa lageruppbyggnaden till variationer i konjunkturen och sysselsättningsläget.

Vikten av att beredskapslagren omsätts snabbt eftersom den tekniska utvecklingen av såväl konfektion som skotillverkning kan komma att ställa helt nya krav på materialen framhålls av *STU*. Formpressning av plagg kan t. ex. till viss del komma att ersätta sömnad.

Enligt *ÖEF:s* bestämda mening bör ej behovet av beredskapslagring planeras med utgångspunkt från antaganden om en intensifierad import i krislägen av vissa varor och kvantiteter. Den beredskapslagring som utredningen föreslår bör därför anses motsvara ett minimibehov som tillsammans med nuvarande produktionskapacitet erfordras för att tillgodose oundgängligen nödvändig försörjning på beklädnadsområdet.

Utredningens rekommendationer beträffande försvarets egen lagring har föranlett invändningar från *ÖB* och *FMV*.

ÖB framhåller att hur angeläget det än varit att öka krigsmaktens lager av främst teko-varor, har det hittills inte varit möjligt att vidta sådana åtgärder med hänsyn till mer angelägna behov inom andra sektorer samt den begränsade tillgången på resurser. Det nyligen fattade försvarsbeslutet torde enligt *ÖB* innebära att lagringen på sikt ytterligare måste begränsas. Till detta kommer att det inte enbart är anskaffningen som kräver resurser. Förrådslokaler och underhåll av lagren är också mycket kostnadskrävande. Liknande synpunkter framförs av *FMV*.

De föreslagna produktionsstimulerande åtgärderna bedöms av utredningen endast få begränsad effekt på de mindre kapitalintensiva branscherna. Detta har, som tidigare framhållits, understrukits av flera remissinstanser. Utredningens förslag beträffande särskilda stödåtgärder för skoindustrin välkomnas därför i stort av remissinstanserna.

Svenska skofabrikantföreningen anser dock att även om de av utredningen, och delvis av föreningen kompletterade, föreslagna stödåtgärderna var för sig kan få ett stort värde för skoindustrin, kommer de sammantagna inte att kunna påverka utvecklingen så att den förutsatta, för beredskapen nödvändiga fredskapaciteten kan upprätthållas. Redan

inom något eller några år kommer enligt föreningen en ytterligare krympning av läderskoindustrin att ha ägt rum. Synpunkter av liknande art framförs av *statskontoret*.

LO är av den åsikten att det största problemet inom skobranschen är den splittrade företagsstrukturen och det mycket svagt utvecklade samarbetet. Man understryker vikten av att åtgärderna utformas så att de bidrar till en rationellare branschstruktur.

De extra stödåtgärderna för skoindustrin finner *marknadsrådet* ändamålsenliga.

Utredningens förslag att utvidga det löpande exportstödet till teko-industrierna till att även avse sko- och garveriindustrierna samt att i samband därmed tillsätta en exportkonsulent tillstyrks i huvudsak av remissinstanserna.

Sveriges exportråd välkomnar utredningens förslag, men anser att det aktuella exportstödet bör inriktas mot såväl individuella bidrag som samordnade projekt inom Skandinavien medan i ett initialskede samordnade projekt prefereras på en eller möjligen två utomskandinaviska marknader. Rådet delar utredningens uppfattning att företagen i skobranschen är för små för individuella exportansträngningar, men vill nyansera detta till att gälla individuella åtgärder utanför Skandinavien. Exportrådet biträder vidare utredningens förslag att en exportkonsulent engageras och placeras vid exportrådet, men anser det också angeläget att stödet administreras av exportrådet i likhet med vad som gäller för stödet till möbelindustrin.

Kommerskollegium anser att administrationen bör ske vid kollegiet men motsätter sig inte att exportkonsulenten får sin plats hos exportrådet.

KF, Svenska skofabrikantföreningen och Svenska garveriåtkareföreningen tillstyrker utredningens förslag på dessa punkter. Förslagen medverkar enligt KF till att framtinga åtgärder beträffande marknadsföring och produktutveckling m. m. som ökar företagens konkurrenskraft gentemot utlandet.

Frågan om ökade möjligheter till statliga bidrag för andra samarbetsprojekt inom skoindustrin, bl. a. produktutveckling och utbildning har uppmärksamats av STU, statens konsumentråd, KF, Svenska skofabrikantföreningen och Sveriges köpmannaförbund. De är samtliga positiva till utredningens förslag.

STU och statens konsumentråd anser att speciellt bristen på utbyggda provningsresurser inom landet försvårar en utveckling av nya material för skor och en bedömning av bruksvärdet. Då det ligger i flera myndigheters intresse att bygga upp en provningsverksamhet inom landet bör därför frågan bli föremål för en särskild utredning.

Det är lämpligt att föreslagna medel i stor utsträckning slussas ut till de instanser som redan bedriver specialiserad utbildning på området,

nämligen Sveriges skohandlareförbund och köpmannainstitutet nderstryker *Sveriges köpmannaförbund*.

Bland remissinstanserna råder delade meningar beträffande förslaget att inrätta ett särskilt skosekretariat vid det nya industriverket.

Utredningens förslag att inrätta ett skosekretariat stöds av *kommerskollegium* och man anser att det skall förläggas till kollegiet. *Svenska skofabrikantföreningen* framför att det föreslagna skosekretariatet kan spela en stor roll för skoindustrins utveckling under förutsättning att det ägnar sig åt de praktiska frågor och verksamheter som industrin numera försöker att kollektivt finansiera. Föreningen utgår från att den kommer att få medverka vid utformningen av sekretariatets program. Även *Sveriges köpmannaförbund* stöder inrättandet av ett skosekretariat och anser att de föreslagna uppgifterna kan bli mycket betydelsefulla och på sikt komma hela branschen och även konsumenterna till godo.

LO anser däremot inte att det finns någon anledning att bygga upp ett speciellt skosekretariat i och med att redan uppbyggda statliga funktioner väl motsvarar de organisatoriska krav åtgärderna ställer.

Endast ett fåtal remissinstanser har synpunkter på utredningens förslag om förbättrade möjligheter för enskilda företag inom skoindustrin att erhålla s. k. säsongkrediter.

Kommerskollegium föreslår att säsongkrediterna handhas av kollegiet och att de avgörs i samråd med ÖEF. Om enighet ej uppnås, bör enligt kollegiet saken hänskjutas till Kungl. Maj:t.

Svenska skofabrikantföreningen framhåller att det i vanliga fall inte föreligger särskilt stora svårigheter att få krediter för detta ändamål av de vanliga bankförbindelserna. Fördelen med utredningens förslag är att räntelättnader kan åstadkommas. Föreningen föreslår därför att förutom att garantier ställs för krediterna dessa även bli räntefria i likhet med avskrivningslånen, eller att räntan blir mycket låg. Effekten blir då ungefär lika stor som övriga stödåtgärder sammantagna eller ca en krona per par skor.

Även inom konfektionsindustrin orsakar säsongväxlingarna betydande påfrestningar på likviditeten och betungande räntekostnader för säsongkrediter upplyser *Konfektionsindustriföreningen*. Föreningen anser det värdefullt att säsongkreditstödet utvidgas till att även omfatta konfektionsindustrin.

Frågan om statligt stöd eller statligt engagemang rörande en intensifierad konsumentupplysning och utbildning för att hålla efterfrågan på högkvalitativa skor uppe har intresserat några av remissinstanserna.

Statskontoret anser det inte sannolikt att ökad konsumentupplysning avsevärt kommer att förändra konsumtionsmönstret, då skor av hög kvalitet redan i dag synes ha starkare reklamstöd än övriga. Ur konsument-

synpunkt är det också angeläget att det finns tillgång på prisbilliga, importerade skor på marknaden.

Statens konsumentråd påpekar att de offentliga konsumentorganens uppgift inte är att entydigt arbeta för att rikta efterfrågan mot högkvalitativa produkter utan snarare mot produkter vilkas bruksegenskaper är väl avpassade efter konsumentens behov. Det är däremot angeläget att framställa information som gör det möjligt för konsumenten att bedöma kvaliteten och användbarheten av olika skor. Konsumentrådet anser det vidare vara väsentligt att konsumentverket får nära kontakt med ÖEF i sådana frågor.

KF är tveksam inför förslagets produktionsupphållande effekter. Det är inte givet anser *KF* att den efterfrågeökning man kan åstadkomma riktar sig mot just svenska skotillverkare. *Sveriges köpmannaförbund* understryker såväl behovet av en brett upplagd konsumentupplysning om skor som förslaget om statligt ekonomiskt stöd för genomförandet. Beträffande möjligheten till vidgad konsumentupplysning i form av varuinformation vid skoförsäljningen hänvisar köpmannaförbundet till den lagstiftning som sedan den 1 juli i år gäller i Norge och som föreskriver att botten- och ovandelsmaterial i flertalet skoslag skall redovisas genom ett enkelt märkningsförfarande. En liknande ordning bör eftersträvas i Sverige.

Utredningens förslag om fortsatt statligt stöd för att få fram högvärdigt ersättningsmaterial för läder har föranlett synpunkter från ett par instanser.

Länsstyrelsen i Kristianstads län delar i stort utredningens uppfattning. *Svenska garveriidkareföreningen* framhåller att det i Danmark pågår ett utvecklingsarbete beträffande ovandelsmaterial som innehåller garveriafall. Verksamheten är initierad av det gemensamma nordiska forskningsinstitutet i Köpenhamn och förtjänar samma stöd från den svenska statens sida som andra liknande forskningsuppgifter.

Svenska skofabrikantföreningen påpekar att de nya material, som redan kommit och i än högre grad väntas komma att ersätta eller komplettera lädret, kräver en insikt som man knappast kan förvänta att den enskilde skofabrikanten besitter. Föreningen föreslår därför att frågan om att inrätta en materialprovningstjänst tas upp som ett ytterligare stöd för skoindustrin.

STU och *statens konsumentråd* vill fästa uppmärksamheten på de effekter som en ändrad prispolitik i detaljhandeln skulle medföra. Prestationspålägg i stället för procentuella pålägg skulle gynna den svenska skoindustrin enligt en nyligen företagen undersökning vid företagsekonomiska institutionen vid Lunds universitet. Undersökningen utfördes för lättare skor. För vinterskor bör ännu starkare utslag erhållas. Det är därför viktigt att resultatet följs upp samt att man omgående vidtar en liknande undersökning på teko-området.

Svenska garveriidkareföreningen framhåller att garveriernas stora miljöproblem är avloppsvattnet. F.n. kan inte statsbidrag erhållas för avgifter till kommunens reningsverk. Eftersom dessa miljövårdskostnader kan komma att stiga till alltför höga belopp för lönsamheten, anser *garveriidkareföreningen* att förslag bör läggas fram att särskilt utreda frågan om att utvidga statens bidrag till att omfatta alla former av miljövårdande åtgärder vid garverierna.

Offentlig upphandling som ett led i försörjningsberedskapen

Remissinstanserna är i huvudsak positiva till utredningens förslag beträffande den statliga upphandlingen. Det tillstyrks i princip av rikspolisstyrelsen, ÖB, civilförsvarsstyrelsen, televerket, generaltullstyrelsen, kommerskollegium, NO, marknadsrådet, ÖEF, Sveriges grossistförbund, SHIO, Sveriges industriförbund och Textilrådet.

Beträffande den statliga upphandlingens omfattning och betydelse delar FMV i princip utredningens uppfattning, men anser trots det att betydelsen överdrivits.

Om upphandlingen begränsas enbart till uniformstyger anser RRV att den ekonomiska effekt går förlorad som skulle kunna uppnås om beställningarna omfattade kompletta artiklar, dvs. uniformer.

Svenska garveriidkareföreningen påpekar att garverierna har samma behov och önskemål som övriga berörda industrier att bli delaktiga av den statliga upphandlingen. När t. ex. skor för närvarande upphandlas förutsätts det inte att det ingående lädret skall vara inhemskt, vilket borde vara naturligt.

Upphandlingens betydelse understryks av *Svenska skofabrikantföreningen*.

ÖEF framhåller angelägenheten av att svensk textil- och beklädnadsindustri bereds möjlighet att leverera beklädnadsvaror och andra textilvaror inom ramen för det internationella biståndsprogrammet. Dessa synpunkter framförs även av *Textilrådet*.

Utredningens förslag att inköp och lagring av uniformstyger bör ske genom ÖEF samt att vissa myndigheter bör åläggas att inköpa sina uniformstyger hos ÖEF föranleder skilda kommentarer från remissinstanserna.

FMV har i princip intet att erinra. En förutsättning är emellertid att upphandlad väv helt överensstämmer med FMV:s kvalitetskrav samt att man närmare preciserar vilka vävslag det gäller. FMV anser att man bör gå fram försiktigt vid inköpssamordningen. Om denna drivs för långt kan det komma att ske på bekostnad av rationalitet och smidighet i handläggningen. Rikspolisstyrelsen menar att ett åläggande för en myndighet att köpa uniformstyg från ÖEF:s lager bör innefatta möjlighet för myndigheten att självständigt uppdra sådant inköp åt uniformstillverkare.

Från *RRV:s* sida sätts i fråga om inte industrin i stället efter överenskommelse skulle kunna hålla erforderliga lager på samma sätt som föreslagits i fråga om övriga textilvaror och föreslår att den föreslagna inköpsrutinen utreds ytterligare innan definitivt beslut fattas. När det gäller regler för den offentliga upphandlingen av teko-varor och skor menar *RRV* vidare att man bör beakta att denna upphandling är av begränsad omfattning och inte motiverar mer vittgående organisatoriska eller andra åtgärder.

SJ har intet att erinra mot att inköp och lagring av uniformstyger sker genom *ÖEF*, förutsatt att föreslagen standardisering av tygerna genomförs. Frågan om standardisering är relativt svårlöst, varför ett genomförande bedöms ta lång tid. I stort sett av samma uppfattning är *televerket*.

ÖEF anser att överstyrelsen bör beredas möjlighet att lagra väv och även vissa färdigvaror i första hand avsedda för bistandsverksamhet inklusive katastrofhjälp.

Det understryks av *Textilrådet* att man bör beakta företagens behov av tillräckliga produktions- och leveranstider.

LO påpekar vikten av att samhället har en sådan insyn i de skilda företag som får offentliga order att inte dessa order överförs till dotterbolag i utlandet eller medför att annan produktion förläggs utomlands.

Beträffande utredningens förslag om samråd med *ÖEF* före statlig upphandling av andra varor inom teko-sektorn samt skor är endast *FMV* negativt.

Verket motsätter sig helt de föreslagna rutinerna, vilka enligt verket innebär en ytterligare fördröjande byråkratisering i förhållande till de rutiner som hittills gällt beträffande teko-varor. För viss från försörjningssynpunkt viktig materiel bör däremot *ÖEF* ges möjlighet att lämna anvisningar på basis av anskaffningsplanerna. *ÖEF* däremot föreslår att även kriminalvårdsstyrelsen och socialstyrelsen åläggs samråd före upphandling av teko-varor och skor.

Uppfattningen att generella regler för handlandet kan vara lämpliga biträds av *RRV*, som framhåller att ett kommande regelsystem bör följa den metodik som upphandlingskommittén föreslagit i sitt betänkande.

Rikspolisstyrelsen, *ÖB*, *FMV*, *televerket*, *SJ* och *ÖEF* tar upp frågan om merkostnaden för statlig upphandling och är samtliga överens om att den inte bör belasta den enskilda inköpande myndigheten. *ÖEF* anser att den eventuella merkostnaden bör tas upp i *ÖEF:s* årliga anslagsframställningar. Denna uppfattning delas av *rikspolisstyrelsen*. *LO* anser det självklart att myndigheterna inte själva skall svara för eventuella merkostnader. Dessa skall regleras inom ramen för de totala försvarsutgifterna. *FMV* konstaterar att full insyn i överstyrelsens underlag för prissättning måste tillhandahållas.

Utredningens förslag att *ÖEF* även i fortsättningen blir instruktions-

mässigt undantagen från upphandlingskungörelsens bestämmelser föranleder invändningar från RRV, som menar att den nu aktuella upphandlingen inte motiverar någon allmän dispens från upphandlingskungörelsen. Frågan om eventuell dispens i särskilda fall bör enligt RRV prövas när försörjningsberedskapsutredningen slutfört sitt arbete.

Utredningens synpunkter på att en samordning eller styrning av landstingens och kommunernas inköp av teko-varor bör komma till stånd kommenteras av vissa remissinstanser.

ÖEF finner det angeläget med en samordning eller styrning av landstingens och kommunernas inköp av teko-varor och skor så att beredskapssynpunkterna kan tillgodoses. Svenska skofabrikantföreningen, SHIO och Textilrådet framför liknande synpunkter. Svenska kommunförbundet anser det också önskvärt att diskussioner med ÖEF i sådana frågor kommer till stånd.

RRV erinrar om att upphandlingskommittén föreslagit att inrätta en delegation för upphandlingsfrågor inom RRV. I denna skall primärkommuner och landsting representeras i frågor som är av gemensamt intresse för stat och kommun. Inköpsarbetet inom teko- och skområdena och även andra branschområden som kan komma att aktualiseras bör enligt RRV:s mening lämpligen ske inom denna delegation.

Vilka delbranscher skall få stöd?

Remissinstanserna tillstyrker i stort eller lämnar utan erinran utredningens förslag att möjlighet skall skapas att ge stöd till all slags tillverkning inom textil-, beklädnads-, läder- och lädervarutillverkning (näringsområde 32 enligt standard för svensk näringsgrensindelning, SNI).

Textilrådet understryker att läget fordrar omedelbara åtgärder inom vissa delbranscher, främst den grundtextila tillverkningen. Av samma mening är ÖEF. ÖEF tillägger att förutom inom näringsområde 32 även tillverkning av gummiskor och rayonfiber bör kunna komma ifråga för det föreslagna stödet.

Kommerskollegium understryker att de särskilda stödåtgärderna som innefattas i avtal om beredskapslagring, leasing och avskrivningslån endast sällan torde bli aktuella för andra branscher än den grundtextila industrin. För dessa bör i princip de mera generellt betonade stödåtgärderna vara tillfyllest. Sveriges industriförbund är ytterst tveksamt beträffande de föreslagna stödåtgärdernas effekt att bromsa utvecklingen inom andra aktuella industrigrenar än den grundtextila. Förbundet menar vidare att stödåtgärderna inte får utformas så att de innebär eller möjliggör en sammanbandning av näringspolitik och beredskapspolitik. Denna synpunkt delas helt av LO.

Länsstyrelsen i Kristianstads län är däremot av en något annorlunda uppfattning. Den anser att ökad uppmärksamhet bör ägnas möjligheten att bevilja lokaliseringsstöd i sådana fall där beredskapspolitiska skäl tas med i bedömningen.

Konfektionsindustriföreningen påpekar att den fortsatta uppföljningen av utvecklingen inom konfektionsindustrin måste beaktas. Skjortindustrin t. ex. är en bransch inom konfektionsindustrin som använder avancerade specialmaskiner och har en relativt mekaniserad produktion. Det är där synnerligen komplicerat, om överhuvudtaget ens möjligt, att ställa om produktionen för tillverkning av andra produkter än skjortor.

Textilrådet understryker vidare betydelsen av att hänsyn tas till produktionens framför- och efterliggande led. Sådana synpunkter framförs även av *Svenska garveriidkareföreningen*. ÖEF bör enligt *Textilrådet* få i uppdrag att göra en successiv uppföljning och prövning av utvecklingen i försörjningshänseende samt ges möjlighet att medge stöd inom relativt vida områden.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län föreslår att vid val av företag bör även hänsyn tas till deras roll som ledande företag, dvs. företag med rikt förgrenat underleverantörs- och filialsystem. Satsningen på dessa företag kan ge multiplikatoreffekter i andra företag än det statsunderstödda, vilket kan påverka såväl beredskaps- som sysselsättningssituationen positivt.

Förslag angående arbetskraft, statistik och administrativ handläggning

Utredningens förslag beträffande möjligheterna för beklädnadsindustrin att i ett krisläge få behålla den kvalificerade arbetskraften och få möjligheter till nyanställning i erforderlig utsträckning har uppmärksamrats av vissa remissinstanser.

ÖB understryker att planläggningen beträffande arbetskraften för denna industri bör ske enligt de regler och inom de ramar som uppskovskungörelsen anger i likhet med vad som gäller för övrig industri. ÖB anser det ej erforderligt med ytterligare speciella åtgärder på detta område. Vid personalplanläggning för beredskap och krig bör enligt AMS i princip endast svenska medborgare medtas.

Svenska skofabrikantföreningen anför tvivel beträffande möjligheten att få arbetskraft, hinna lära upp den etc., i huvudsak i överensstämmelse med experten Burendahls särskilda yttrande. *Konfektionsindustriföreningen* och *Textilrådet* delar i stort denna uppfattning. TCO anser att utredningen ej har behandlat arbetskraftproblemet vid en avspärrning tillräckligt ingående. En avancerad personalplanering framstår som ett angeläget krav, då det redan i dagsläget råder brist på teko-tekniker.

Kommerskollegium och *SCB* berör utredningens förslag om att möj-

ligheterna till en förbättring av det statistiska underlaget närmare undersöks av SCB i samråd med ÖEF och andra intressenter.

SCB framför att de synpunkter utredningen framfört i denna punkt stämmer väl överens med de planer som föreligger inom SCB. Verket avser att inom den närmaste tiden ta kontakt med bl. a. ÖEF, berörda branschorganisationer och konjunkturinstitutet för att närmare diskutera statistikens utformning. SCB framhåller dessutom att vid beslut om statistikens utformning måste även de kostnader beaktas som uppkommer hos de enskilda förelagen i samband med deras uppgiftslämnande. Det är därför nödvändigt att studera vilka konsekvenser ett alltför detaljerat och frekvent uppgiftslämnande kan få, inte minst för statistikens kvalitet. Vikten av en undersökning enligt utredningens förslag understryks av *kommerskollegium*.

Remissinstanserna tillstyrker i princip eller avstår från att kommentera utredningens förslag att ÖEF ges resurser att handlägga frågorna på myndighetsplanet.

ÖEF förklarar sig beredd att handlägga de föreslagna stödåtgärderna på myndighetsplanet. Förutsättningen är dock att administrativa, personella och finansiella resurser ställs till förfogande i enlighet med utredningens förslag. Överstyrelsen framhåller särskilt att de föreslagna personella resurserna utgör ett minium för att de nya arbetsuppgifterna skall kunna handläggas effektivt. *Statskontoret* anser att åtgärderna i hög grad sammanfaller med AMS:s intressen, varför det är viktigt att en samordning mellan AMS och ÖEF kommer till stånd.

Kommerskollegium menar att ÖEF:s stödverksamhet bör samordnas med andra statliga stödformer.

Sveriges industriförbund finner ÖEF:s kommande uppgifter synnerligen betydelsefulla. Det är därför motiverat att betrakta den kommande treårsperioden som en försöksperiod, efter vilken ÖEF redovisar det aktuella läget för förnyad prövning.

Inrättandet av en rådgivande delegation under ledning av generaldirektören vid ÖEF, som utredningen tagit upp i sitt betänkande, har berörts av ett fåtal remissinstanser.

Kommerskollegium godtar denna form av samordning men förutsätter att, om olika meningar yppas inom delegationen, frågan underställs Kungl. Maj:t. *STU* anser att samråd och samarbete mellan *STU* och ÖEF är nödvändigt på den föreslagna nivån, eftersom *STU* har huvudansvaret för statligt stöd till teknisk forskning och utveckling.

Remissinstanserna är klart positiva till utredningens förslag att inrätta s a m a r b e t s g r u p p e r p å t j ä n s t e m a n n a n i v å.

SPK, *ÖEF*, *STU*, *Sveriges industriförbund* och *TCO* är positiva till förslaget och delar i allt väsentligt utredningens uppfattning. *SHIO* finner dock att den föreslagna gruppen blir tämligen omfångsrik och förutsätter att den närmast får karaktären av ett råd, medan det löpande arbetet handläggs av en numerärt begränsad grupp.

Kostnader för utredningens förslag

Utredningens kostnadsbedömningar tas huvudsakligen upp av *ÖEF* och i viss mån även av *kommerskollegium*. Utredningen föreslår en utökning av beredskapslagringen inkl. uniformstyger till sammanlagt 350 milj. kr. under den närmaste treårsperioden.

ÖEF anser att lageruppbbyggnaden bör ske med 47,5 milj. kr. för innevarande budgetår, 52,5 milj. kr. för år 1973/74, 50 milj. kr. för år 1974/75 samt 45 milj. kr. för år 1975/76. Den totala lagerinvesteringen, inkl. nuvarande lager på ca 150 milj. kr., uppgår då till 350 milj. kr.

Beträffande *Leasingförfarandet* anser *ÖEF* att det även bör omfatta byggnader. Redan ett enstaka projekt kan då helt fylla ut den angivna ramen. Med hänsyn till att uthyrning av industrilokaler kan utgöra ett stöd även för den icke kapitalintensiva industrin föreslår överstyrelsen en höjning av leasingbeloppen till 10 milj. kr år 1 och till 5 milj. kr. för vart och ett av åren 2—5.

Kommerskollegium beräknar att kostnaderna för den föreslagna *exportkonsulenten* blir minst 175 000 kr.

Departementschefen

Inledning

I direktiven till försörjningsberedskapsutredningen framhöll jag att det ekonomiska försvarets omfattning väsentligen bestäms av vår säkerhetspolitik samt vårt näringslivs struktur i dag och i framtiden. Planläggningen och beredskapsåtgärderna i fred är inriktade på att göra det möjligt för vårt näringsliv att vid krig, avspärrning eller annan kris tillhandahålla de varor och tjänster som behövs för försörjningen. I de fall då varubrister beräknas föreligga, måste dessa täckas genom omsorgsfullt planerad produktion eller lagring.

I de anvisningar för s. k. miljöstudier inom det ekonomiska försvaret som dåvarande chefen för handelsdepartementet meddelade den 18 juli 1969 anges bl. a., att tilltron till Sveriges alliansfria politik syftande till neutralitet i krig förutsätter att stormakterna är övertygade om att Sverige i händelse av konflikt är berett att med vapenmakt fullfölja den deklarerade politiken. Försörjningsberedskapen måste därför utformas så att svenskt militärt motstånd ter sig trovärdigt för den som överväger angrepp mot landet. Vidare måste enligt anvisningarna försörjningsberedskapen vara så utformad att Sveriges möjligheter att bevara och fullfölja sin neutralitet under krig i vår omvärld ter sig trovärdiga. En tillfredsställande försörjningsberedskap är därför en förutsättning för att våra säkerhetspolitiska mål skall kunna uppnås. Jag finner att utred-

ningens förslag beträffande försörjningen med beklädnadsvaror utgår från samma grundsyn.

Jag vill också erinra om vad chefen för försvarsdepartementet anförde i prop. 1972: 75 (s. 123) om försvarets framtida inriktning. Han underströk den betydelse som verksamheten inom övrigt totalförsvar har för våra samlade försvarsansträngningar liksom för tilltron till dessa. Detta gäller såväl den verksamhet som närmast tar sikte på att säkerställa totalförsvarets funktionsduglighet i ett krigsläge som den verksamhet som främst syftar till att trygga handlingsfriheten i ett avspärrnings- eller neutralitetsläge. Inriktningen av övrigt totalförsvar borde vidare tillgodose kravet på balans i våra samlade försvarsinsatser.

I de anvisningar för perspektivplanering avseende det militära försvarets och civilförsvarets utveckling efter år 1977 som chefen för försvarsdepartementet efter bemyndigande av Kungl. Maj:t nyligen utfärdat anges de säkerhetspolitiska utgångspunkterna för planeringen inom totalförsvaret. Det erinras bl. a. om att den grundläggande utgångspunkten vid perspektivplaneringen skall vara att vår säkerhetspolitiska linje uttryckt som alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig står fast. Denna politik syftar till att hålla landet utanför eventuella krig och motstå påtryckningar och hot från främmande makt. Vårt försvar skall vara ett uttryck för viljan att nå dessa syften. Neutralitetspolitiken blir trovärdig och realistisk först när den byggs upp och genomförs med stöd av ett totalförsvar avpassat och uppbyggt för att värna vårt oberoende. Försvaret bör därför enligt anvisningarna ha en sådan styrka och sammansättning att ett angrepp mot Sverige inte kan bedömas lönsamt för någon. Då har försvaret den önskade fredsbevarande förmågan.

Mot bakgrund av vad jag här har anfört beträffande den säkerhetspolitiska aspekten på försörjningsberedskapen, vill jag betona att kostnaderna för de åtgärder jag kommer att föreslå för att trygga en tillfredsställande försörjning i en kristid med livsnödvändiga beklädnadsvaror, liksom totalförsvarets kostnader i övrigt, bör ses som en kostnad för vår neutralitetspolitik.

Jag anser i likhet med chefen för försvarsdepartementet att vi måste tillgodose kravet på balans i våra samlade försvarsinsatser. Det planerings- och utredningsarbete som f. n. pågår är inriktat på att ge statsmakterna det underlag som behövs för att man skall kunna fatta beslut om totalförsvarets inriktning efter år 1977.

Utvecklingen inom teko- och skoindustrierna

Det var mot bakgrund av det svenska näringslivets fortgående snabba omvandling, orsakad av bl. a. en ökad importkonkurrens, som jag tillkallade särskilda sakkunniga att utreda olika metoder för att upprätt-

hålla en tillfredsställande beredskap inom varuområden som har väsentlig betydelse för försörjningen. En fri utrikeshandel är av stort värde för vårt land och är också en grundläggande princip i den svenska handelspolitiken. Men den ökande internationella arbetsfördelningen får konsekvenser för vår försörjningsberedskap. Vissa från försörjningssynpunkt viktiga varor produceras av allt färre företag. I fråga om vissa produkter kan det inom den närmaste tiden bli fråga om att tillverkningen inom landet helt läggs ned. Detta ställer givetvis ökade krav på beredskapsplaneringen och kan aktualisera stöd- och skyddsåtgärder för att vi skall kunna bibehålla viss produktionskapacitet.

Inom teko- och skoindustrierna har företagsnedläggningar, driftinskränkningar och produktionsomläggningar medfört en successivt minskande självförsörjningsgrad. Försörjningen med kläder och skor är av avgörande betydelse för vår förmåga att uthärda de påfrestningar som råder i en kristid. Krympningen av dessa industribranscher har gått snabbt. Om inte motverkande åtgärder sätts in, anser jag att det finns risk för att produktionskapaciteten inom vissa delbranscher kommer att nå en från försörjningsberedskapssynpunkt alltför låg nivå.

De berörda industribranscherna har varit föremål för ett flertal omfattande utredningar under efterkrigstiden. En rad statliga stödåtgärder har vidtagits under senare tid. Dessa åtgärder har i första hand motiverats av näringspolitiska skäl. I likhet med försörjningsberedskapsutredningen anser jag att de stöd- och stimulansåtgärder av allmän karaktär för export, omställning och företagsutveckling som nu är i kraft bör kunna utgöra viktiga grundläggande element även i ett statligt stöd- och stimulansprogram som tar sikte på att av beredskapsskäl bibehålla en nedläggningshotad industri.

Utredningen redovisar utvecklingen i stort under 1960-talet samt en bedömning av utvecklingen under 1970-talet. Man konstaterar att självförsörjningsgraden inom teko- och skoområdena har sjunkit. Tillförseln till marknaden har ökat samtidigt som den inhemska produktionen gått ned. Importen har tagit en allt större del av marknaden och detta har inte kunnat kompenseras genom export. Den sjunkande självförsörjningsgraden är särskilt påtaglig för produktionen av vävnader och garner. Den fredstida produktionsförsörjningen t. ex. med beklädnadsvävnader av ull uppgår till endast 10 % och med bomullsgarn till 15 %. Med produktionsförsörjning avser utredningen den inhemska produktionens andel av den beräknade totala förbrukningen. Utredningen finner att denna utveckling kommer att fortsätta under 1970-talet. Slutsatsen blir att särskilda åtgärder från samhällets sida måste till om inte försörjningssituationen skall bli bekymmersam.

Jag delar i stort utredningens bedömning av den framtida utvecklingen inom de aktuella industribranscherna. Tendensen till en fortsatt krympning av produktionen stryks under av flera remissinstanser,

framför allt av berörda branschorganisationer. Jag är också enig med utredningen beträffande behovet av åtgärder, särskilt för att från försörjningssynpunkt trygga en viss produktion inom spinnerier och väverier.

Uthållighet

Grundläggande för planeringen inom det ekonomiska försvaret är den försörjningsuthållighet och den försörjningsstandard som man eftersträvar. Beträffande uthålligheten har utredningen samrått med representanter för de s. k. miljöutredningarna och 1970 års försvarsutredning. Utredningen finner att beklädnadsvarorna är oundgängligen nödvändiga för försörjningen i ett krisläge och att man vid planeringen av försörjningen med dessa varor inte bör utesluta risken för att en krisperiod kommer att vara minst tre år.

Flertalet remissinstanser delar utredningens uppfattning att man för denna sektor måste planera för en lång avspärrningsperiod, i detta fall för en kontinuerlig försörjning.

LO bedömer det dock som orealistiskt att utgå från en så lång total avspärrningstid som tre år.

Jag anser att beklädnadssektorn, liksom bränsle- och livsmedelssektorerna, tillhandahåller varor som är oundgängligen nödvändiga för befolkningens livsuppehälle. Jag vill erinra om att utredningens förslag inte förutsätter en total avspärrning utan att man beaktar möjligheterna till viss import under avspärrningen.

Frågan om uthållighet har enligt min mening hittills inte studerats tillräckligt inom de s. k. miljöstudierna. Jag betonade därför i mina anvisningar den 10 september 1971 till ÖEF vikten av att denna fråga ägnades särskild uppmärksamhet i det fortsatta studiearbetet. Den verksamhet som f. n. bedrivs vid försvarsdepartementet inom ramen för sekretariatet för säkerhetspolitik och långsiktsplanering inom totalförsvaret inkluderar sådana studier av framtida krig och krisers karaktär som erfordras för en analys av försörjningsuthålligheten. Kunskapsunderlaget kommer därför att successivt förbättras. Starka skäl talar emellertid för att man tills vidare bör räkna med att försörjningen med beklädnadsvaror skall kunna upprätthållas under en så lång avspärrningstid att en inte obetydlig produktion inom landet är nödvändig för en tillfredsställande beredskap. På så sätt behålls handlingsfrihet för framtida ställningstaganden till frågan om uthålligheten inom totalförsvaret.

Behov och tillgångar under en krisperiod

Utredningen utgår från att en sträng hushållning blir nödvändig i en kristid och att konsumtionen måste skäras ned väsentligt. För att kunna beräkna tillförselbehovet av teko-varor och skor under en kris har

utredningen dels studerat resultatet av en garderobsinventering, dels satt samman en s. k. krigsgarderob. Med utgångspunkt från freds- och krigsgarderoberna, livslängden hos de olika plaggen och ransonerings-systemet beräknar utredningen ett kompletterings- och ersättningsbehov för civilbefolkningen. Efter tillägg för behoven bl. a. inom krigsmakten och civilförsvaret samt efter avdrag för lager inom handel och industri räknas tillförselbehoven fram för skilda varor. Genom jämförelse mellan tillförselbehov och produktionskapacitet finner utredningen i första hand kapacitetsbrister i fråga om spinning av alla andra slags garner än kardade ullgarner samt i fråga om kamgarntvävnader. Läget på konfektions-, trikå- och skoområdena finner utredningen mer tillfredsställande.

Eftersom beräkningen av produktionen i en kristid förutsätter en successiv övergång till flerskift, anför vissa remissinstanser betänkligheter över möjligheten att i ett sådant läge förse fabrikena med den arbetskraft som behövs. Detta betonas särskilt vad gäller skoindustrin. Utredningen har enligt min mening tagit vederbörlig hänsyn till dessa problem vid sina beräkningar av arbetskraftstillgången. Jag anser för egen del att en omsorgsfull och fortlöpande personalplanering bör kunna ge anvisningar om hur tillförseln av arbetskraft skall lösas.

Jag finner att beredskapsplanläggningen på beklädnadsområdet tills vidare i huvudsak bör kunna utgå från de bedömningar och beräkningar som utredningen gjort av försörjningsstandard samt tillförselbehov och produktionskapacitet.

Flera remissinstanser anser i likhet med utredningen att nya garderobsinventeringar bör göras för att fortlöpande förnya beslutsunderlaget. Jag delar denna uppfattning.

Utredningen har analyserat möjligheterna att tillgodose de beräknade lägsta tillförselbehoven enbart genom lagring eller genom att i en kristid återuppta en nedlagd produktion. Mot bakgrund av målsättningen att uppnå kontinuerlig försörjning avstyrker utredningen båda alternativen av såväl praktiska som ekonomiska skäl. Jag finner också, mot bakgrund av vad jag nyss anfört om försörjningsuthållighet m. m., att man måste tillgripa en kombination av åtgärder. Under remissbehandlingen har inga synpunkter i motsatt riktning förts fram.

Förslag till åtgärder

De beräknade tillförselbehoven anser utredningen bör täckas genom en kombination av lagring, återupptagande av produktion, användande av ersättningsmaterial eller ersättningsvaror samt omläggning och utvidgning av den fredstida produktionen. Jag delar utredningens uppfattning att det stöd- och stimulansprogram som nu är i kraft för berörda industribranscher måste kompletteras med åtgärder som är in-

riktade på att trygga en tillfredsställande försörjning. Behovet av sådana särskilda åtgärder understryks starkt av ett flertal remissinstanser. Jag anser att de statliga stödåtgärder som vidtas av försörjningsberedskaps-skäl bör ge en långsiktig garanti för en tillfredsställande försörjning med beklädnadsvaror. Detta bör underlätta planeringen inom det ekonomiska försvaret.

Utredningen har analyserat olika tänkbara stödåtgärder mot bakgrund av vissa angivna villkor bl. a. att rationaliseringsviljan hos företagen inte får mattas av, att åtgärderna inte får verka konkurrenssnedvridande, att minsta möjliga nackdelar skapas med hänsyn till våra internationella bindningar samt att åtgärderna ger den lägsta möjliga kostnaden för staten och samhället.

Flertalet remissinstanser accepterar i stort det åtgärdsprogram som utredningen föreslår.

Utredningen förordar selektiva åtgärder framför generellt verkande. Villkoret för en stödåtgärd bör vara att en viss produktionskapacitet i ett krisläge åstadkoms samtidigt som företagen garanterar den fredsproduktion som behövs för att målet skall kunna nås. Varken subvention beräknad med utgångspunkt från producerade enheter (pris-subvention) eller subvention av arbetskostnader och råvarukostnader kan användas på detta selektiva sätt.

Flertalet remissinstanser delar utredningens uppfattning att selektiva åtgärder är att föredra då det gäller att långsiktigt trygga försörjningen med beklädnadsvaror. Några remissinstanser har dock en motsatt uppfattning. Sveriges köpmannaförbund stöder t. ex. experten Burendahl vad gäller behovet av mer generellt verkande åtgärder inom skoindustrin. Textilrådet anser att utredningen överdriver farhågorna med ett direkt produktionsstöd och finner att inga stödformer bör uteslutas. Sveriges skofabrikantförening föredrar ett system där skofabrikernas råvaror tillhandahålls till rabatterade priser. Jag finner inte de argument som förs fram för ett direkt produktionsstöd tillräckligt vägande och kan därför inte förorda att en sådan generell stödform införs.

Många remissinstanser tar upp frågan om g r ä n s s k y d d. Flertalet remissinstanser finner dock, i likhet med utredningen, att gränsskyddet är ett dåligt instrument för att trygga försörjningsberedskapen. Även jag finner betydande nackdelar med ett sådant skydd. Framför allt får man en generell verkan som kan påverka produktiviteten negativt. Till detta kommer de handelspolitiska nackdelarna. Några remissinstanser, som representerar näringslivets intressen, anser dock att man inte bör utesluta denna möjlighet att skydda inhemsk produktion, framför allt genom importkvoter. Jag vill här erinra om att utredningen konstaterar att det inte bör uteslutas att man i klart avgränsade fall kan finna det lämpligt att använda sig av importrestriktioner eller restriktioner i exportlandet, om man kan träffa överenskommelse om detta med enskilda länder.

Man får heller inte, anser utredningen, bortse från att åtgärder vid gränsen även i andra fall, dvs. för större varuområden, kan behöva övervägas som en sista utväg för att bevara en från försörjningssynpunkt nödvändig produktionskapacitet inom landet. Till uttalandet om importrestriktioner ansluter sig kommerskollegium. Även jag biträder utredningens uppfattning.

Ett av villkoren vid val av lämplig stödform har varit att åtgärden inte skall verka konkurrenssnedvridande. Riskerna för en sådan snedvridning betonas av några remissinstanser. KF förutsätter t. ex. att dessa problem ägnas tillräcklig uppmärksamhet. Sveriges industriförbund förordar bl. a. en typ av offertsystem för att minska dessa risker och Svensk industriförening anser att åtgärderna i alltför stor utsträckning gynnar stor-drift. Jag noterar emellertid att varken NO eller marknadsrådet motsätter sig de av utredningen framförda förslagen på grund av befarad konkurrenssnedvridande effekt. Jag biträder uppfattningen att det vid val av stödform särskilt bör beaktas att åtgärden inte kommer att verka snedvridande på konkurrensen och att man löpande bör hålla åtgärdernas effekt under uppsikt. Vidare finner jag det självklart att åtgärder för att höja produktiviteten också bör kunna komma mindre företag till del.

Förslaget om en förlängning av teko-programmet för exportstöd bör tas upp vid anmälan av ifrågavarande anslag inför budgetåret 1974/75. Fram till detta budgetår avses det nuvarande programmet löpa.

Utredningen föreslår som huvudsaklig stödform avskrivningslån. Företag skall efter ansökan och prövning i varje särskilt fall på vissa villkor kunna erhålla ränte- och amorteringsfria lån motsvarande en viss del av ett investeringsbelopp. Som villkor skall gälla att företaget åtager sig att hålla en viss produktionskapacitet för en avspärrningsperiod och en viss produktion i fred för att kunna infria detta åtagande vid en kris. Lån föreslås bli avskrivna under tio år och endast i undantagsfall överstiga 50 % av investeringsbeloppet. För den del av ett investeringsbelopp, som inte täcks av statliga lån, föreslås att företaget får möjlighet till statlig kreditgaranti. Utredningen föreslår också ett leasingförfarande som innebär att staten köper maskiner och byggnader för att sedan hyra ut dessa till företagen. Som motprestation skul-le företagen ge motsvarande produktionsgarantier som för de föreslagna avskrivningslånen.

I stort tillstyrks förslagen om avskrivningslån och leasing av remissinstanserna. En väsentlig orsak till det läge som idag råder på det grundtextila tillverkningsområdet har angivits vara att det har saknats riskvilligt kapital för investeringar. Eftersom analysen av tillförselbehov och produktionskapacitet avslöjar kapacitetsbrister inom denna sektor, är förslagen om lån och leasing främst inriktade på denna. Inom denna kapitalintensiva del av teko-industrin finns, enligt utredningen, ett stort investeringsbehov som snabbt behöver tillfredsställas. Flera remiss-

instanser konstaterar att den arbetsintensiva industrin, i första hand konfektions- och skoindustrierna, inte har så stora möjligheter att utnyttja de föreslagna stödformerna. Detta förhållande betonas också av experten Burendahl i ett särskilt yttrande. Jag finner dock att Svenska skofabrikantföreningen i sitt remissvar anser att föreslagna stödformer kan få effekt som engångshjälp t. ex. vid investeringar i byggnader.

Statligt stöd till näringslivet i form av bidrag utgår inte till anskaffning av maskiner utan endast för byggnader. Det av utredningen framlagda förslaget om avskrivningslån avser emellertid inte stöd till näringslivet utan formerna för att upprätthålla en tillfredsställande beredskap. Mot denna bakgrund kan man mera förutsättningslöst pröva stödets utformning och omfattning. Det investeringsstöd som jag förordar skall införas för beklädnadsområdet innebär att avskrivningslån kan utgå med hälften av kostnaden för investeringar även i maskiner. Detta motiveras endast av att dessa maskiner är oundgängligen nödvändiga för vår försörjningsberedskap.

Det är som nämnts framför allt läget inom den grundtextila industrin som är bekymmersamt. Jag finner det därför naturligt att stödåtgärder i form av avskrivningslån i första hand riktas mot spinnerier och väverier. För skoindustrin kommer jag att föreslå särskilda åtgärder. Det är enligt min mening värdefullt att åtgärderna syftar till att rationalisera driften och höja produktiviteten. Jag anser att detta syfte bör ges företräde före den geografiska spridning av produktionen som förespråkas av några remissinstanser.

Ändamålet med det föreslagna *l e a s i n g s s y s t e m e t* är enligt utredningen att öka företagets likviditet för att bl. a. förbättra möjligheterna till självfinansiering i samband med nyinvesteringar. Utredningen pekar emellertid på vissa nackdelar med ett sådant system. Administrationen blir dyrbar och värderingssvårigheter uppstår. Härtill kommer att det kan verka hämmande på investeringsviljan. För egen del anser jag att nackdelarna överväger fördelarna. De fördelar som ligger i leasingssystemet, dvs. främst att skapa likviditetsutrymme för finansiering av investeringar, finns redan i avskrivningslånen. Jag avstyrker därför förslaget om leasing. Inte heller kan jag godta förslaget om retroaktiv långivning. Men med hänsyn till att jag inte räknar med stöd i form av leasing bör möjligheten dock hållas öppen att under år 1973, efter särskild prövning, i undantagsfall kunna ge lån för produktivitetshöjande maskiner som anskaffats under år 1972 samt för nyligen uppförda och rationellt planerade industribyggnader i gott skick.

Utredningen föreslår att Kungl. Maj:t bör för särskilda fall kunna medge högre låneandel än 50 %. För egen del anser jag att låneandelen ej bör överstiga 50 %. Avskrivningstiden bör enligt min mening vara minst tio år.

I fråga om statliga kreditgarantier föreslår utredningen

att dessa utgår för den del av investeringsbeloppet som ej täcks av avskrivningslån. Jag anser att kreditgarantierna inte bör överstiga 50 % av det beviljade avskrivningslånet. Kommerskollegium föreslår att garantiärendena handläggs av kollegiet. Utfärdande av garantier liksom beviljande av avskrivningslån bygger på en bedömning av företagens produktionskapacitet från beredskapssynpunkt. Jag anser därför att kreditgarantierna åtminstone i ett inledningsskede bör administreras av den för försörjningsberedskapen ansvariga myndigheten. Det är naturligt att detta sker i nära samarbete med kollegiet. Frågan om en rationalisering av statens kreditstöd till näringslivet torde få prövas i annat sammanhang.

Systemet med avskrivningslån innebär en betydande risk för staten. Jag finner det därför viktigt att den administrerande myndigheten får en effektiv insyn i företagens ekonomiska utveckling under hela avtalsperioden. Det bör vara en förutsättning för lånegivningen.

Utredningen berör också frågan om produktion i statlig eller halvstatlig regi. Man finner inte skäl att nu analysera frågan närmare, eftersom man anser de föreslagna åtgärderna i dag tillräckliga för teko-, sko- och garveriindustrierna. Utredningen avser återkomma till frågan i ett senare betänkande. Några remissinstanser för fram synpunkter i denna fråga. Jag vill avvakta de förslag som utredningen kan komma att lägga fram innan jag tar upp frågan.

Utredningen konstaterar att en väsentlig lagring av textilfibrer och garner blir nödvändig som komplement till den produktion som kan upprätthållas med de produktionsstimulerande åtgärderna. Lagringen bör enligt utredningen i stor utsträckning kunna ske vid företagen mot statlig ersättning. Denna bör regleras genom ett avtal, där företaget ger produktionsgarantier på samma sätt som föreslagits beträffande avskrivningslånen. Med hänsyn tagen till viss beräknad import uppskattas erforderliga lagerinvesteringar till 300 milj. kr., varav ca 150 milj. kr. redan i dag finns investerade i beredskapslager. Utredningen anser att lageruppbbyggnaden bör kunna ske successivt under tre år med beaktande av konjunktur- och sysselsättningsläget.

Jag kan i stort ansluta mig till utredningens beräkningar av den erforderliga lageruppbbyggnaden av garner och fibrer. Jag anser att utredningens förslag om lagring vid företagen mot viss ersättning är ett bra komplement till lagring i ÖEF:s egen regi.

ÖEF anför i sitt remissyttrande att det bör vara uteslutet att planera behovet av beredskapslagring med utgångspunkt från några antaganden om en intensifierad import i krislägen av vissa varor och kvantiteter. ÖEF finner däremot inte skäl att ifrågasätta utredningens beräkningar av lageruppbbyggnaden. För egen del biträder jag utredningens uppfattning att man måste väga de ökade riskerna från försörjningssynpunkt av en nedskärning på grund av antaganden om intensifierad import och viss krisimport mot de kostnader och tekniska komplikationer som en

beredskapslagring av det ursprungligen beräknade behovet skulle medföra. Ett sådant risktagande, som innebär ett säkerhetspolitiskt ställningstagande, ligger redan i konstruktionen av den rörliga kredit i riksgäldskontoret som riksdagen år 1970 bemyndigade Kungl. Maj:t att disponerar vid krig, krigsfara eller annan omständighet av synnerlig vikt för rikets försvarsberedskap.

Jag anser att en viss del av den föreslagna lagerinvesteringen för importerade fibrer bör kunna göras med anlåtande av en utökad rörlig kredit.

Ett flertal remissinstanser har betonat vikten av att man anpassar lageruppbyggnaden till variationerna i konjunkturen och läget på arbetsmarknaden. Jag biträder denna uppfattning och anser att den del av lagerinvesteringen i garner som kan läggas i inhemsk produktion bör föras upp som sysselsättningsreserv på allmän beredskapsstat. Vidare kan man enligt min mening utan betydande olägenhet förlänga lageruppbyggnadsprogrammet i tiden.

I fråga om k r i g s m a k t e n s b e h o v anser utredningen det synnerligen angeläget att lagren snarst ökas väsentligt. Både ÖB och FMV anför kritiska synpunkter mot förslaget, under hänvisning främst till begränsade ekonomiska ramar. Jag vill för egen del betona det angelägna i utredningens förslag. Krigsmakten kan inte räkna med att helt kunna tillfredsställa sina beklädnadsbehov i en kristid genom omdirigering från den civila sektorn. Krigsmaktens förråd av beklädnadsvaror bör därför i möjligaste mån fyllas redan i fred.

Jag har inga erinringar mot utredningens förslag beträffande v i s s a s p e c i e l l a v a r o r inom teko-sektorn.

Beträffande skoindustrin finner utredningen att de föreslagna produktionsstimulerande åtgärderna endast kan få en begränsad effekt. Denna uppfattning delas av de remissinstanser som uttalat sig i frågan. Utredningen räknar med en ytterligare krympning av produktionen och anser att bromsande åtgärder behöver vidtas innan produktionen når en alltför låg nivå från försörjningsberedskapssynpunkt. Man föreslår därför i första hand ett fyraårigt e x p o r t s t ö d åt sko- och garveriindustrierna med kommerskollegium som administrerande myndighet. En exportkonsulent bör knytas till Sveriges exportråd. Vidare anser utredningen att man bör skapa ökade möjligheter till statliga bidrag för andra samarbetsprojekt inom skoindustrin bl. a. produktutveckling och utbildning. Nu utgående såväl som föreslagna stödformer föreslås administreras av ett särskilt s k o s e k r e t a r i a t vid det nya industriverket.

Utredningen anser att ÖEF bör få möjlighet att utfärda k r e d i t g a r a n t i e r för att kompensera den ansträngning av likviditeten som uppstår inom skoindustrin vid lageruppbyggnaden mellan säsongerna. I ett avtal skulle i så fall företagen ge sådana produktionsutfästelser som föreslås gälla för avskrivningslånen. Man föreslår vidare en intensifierad

konsumentupplysning för att öka efterfrågan på skor av hög kvalitet samt statligt bidrag för att täcka viss del av kostnaderna för praktisk utprovning av ersättningsmaterial för läder.

Ett flertal remissinstanser betonar att de tidigare föreslagna stödformerna för att stimulera till strukturrationaliserande investeringar inte kan utnyttjas av den arbetsintensiva skoindustrin. De föreslagna särskilda åtgärderna för sko- och garveriindustrierna tas i stort emot positivt. Även jag anser att vissa särskilda åtgärder bör vidtas för sko- och garveriindustrierna. Enligt min mening bör även tidigare föreslagna avskrivningslån kunna utnyttjas av företag inom dessa branscher.

De remissinstanser som yttrar sig över exportstödet välkomnar ett sådant stimulansprogram för sko- och garveriindustrierna. Även jag anser det angeläget att dessa industribranscher kommer i åtnjutande av exportstimulerande åtgärder inom ett tidsbegränsat försöksprogram. Enligt min mening bör exportstödet inte avse individuella bidrag till företagen utan projekt för exportmarknadsföring. Sveriges exportråd bör få i uppdrag att genomföra dessa projekt. Programmet bör starta budgetåret 1973/74.

Förslagen om ett särskilt skosekretariat och bidrag för vissa samarbetsprojekt inom skosektorn möter få invändningar från remissinstansernas sida. Framför allt betonas vikten av att man försöker lösa problemen med den splittrade företagsstrukturen och det svagt utvecklade samarbetet inom skobranschen.

Samarbete vad gäller produktion, design, försäljning etc. skulle kunna skapa en större slagkraft åt industrin som, enligt min mening, borde vara till fördel för försörjningsberedskapen. Efter samråd med chefen för industridepartementet finner jag, i likhet med utredningen och remissinstanserna, att ett visst statligt stöd bör kunna underlätta genomförandet av önskvärda samarbetsprojekt. Ett samarbete av föreslagen typ är, enligt min mening, en förutsättning för att den svenska skoindustrin skall kunna hävda sig konkurrensmässigt både nationellt och internationellt. Stödet bör kunna utgå till sådana olika typer av samarbetsprojekt som utredningen föreslagit, bl. a. avseende produktutveckling och för branschen gemensamma utbildningsinsatser. För utbildningsprojekt bör bidrag kunna utgå med hela kostnaden. I övrigt bör vederbörande företag bära en efter omständigheterna avpassad andel av kostnaderna. Bidragsbeslut bör avse ett bestämt totalbelopp som betalas ut i efterskott för gjorda utgifter allteftersom projektet framskrider. Ärenden rörande bidrag till utbildningsinsatser bör beredas i samråd med statens institut för företagsutveckling. Jag anser också att den administrerande myndigheten själv bör kunna ta initiativ till vissa samarbetsprojekt. Jag finner däremot liksom LO inte skäl att vid det nya industriverket inrätta ett särskilt skosekretariat, utan anser att de angivna arbetsuppgifterna bör anförtros den enhet vid nuvarande kommerskollegium som f. n. har hand om de omställningsfrämjande åtgär-

derna för vissa industribranscher, däribland skoindustrin. Motsvarande anslag bör räknas upp för att det skall bli möjligt att lösa de föreslagna nya arbetsuppgifterna.

När det gäller de föreslagna säsongkrediterna delar jag den uppfattning som framförs av Svenska skofabrikantföreningen, nämligen att denna stödform kostnadsmässigt endast kan få marginell betydelse. Föreningen föreslår därför att krediterna blir räntefria eller ges till en mycket låg ränta. Eftersom man från den berörda branschen inte anser att det föreligger särskilt stora svårigheter att redan i dag få säsongkrediter via de vanliga bankförbindelserna, är jag inte beredd att ansluta mig till utredningens förslag om statliga kreditgarantier. Jag anser att övriga stöd- och stimulansåtgärder bör vara tillräckliga för att på sikt trygga en tillfredsställande försörjningsberedskap.

Flera remissinstanser uttrycker tveksamhet inför förslaget om en intensifierad konsumentupplysning. Statskontoret anser det inte sannolikt en ökad upplysning avsevärt skulle förändra konsumtionsmönstret. KF hyser tvekan ifråga om den produktionsuppehållande effekten av förslaget. För egen del biträder jag den uppfattning som framförs av statens konsumentråd, nämligen att de offentliga konsumentorganens uppgift inte är att ensidigt arbeta för att rikta efterfrågan mot högkvalitativa produkter utan mot produkter vilkas bruksegenskaper är väl anpassade efter konsumentens behov.

Remissinstanserna är positiva till statligt stöd åt praktisk utprovning av ersättningsmaterial för läder. Jag anser det väsentligt bl. a. med hänsyn till bristen på hudar att man fortsätter det utredningsarbete som har påbörjats. De praktiska proven bör ske i samarbete med STU.

Jag anser att STU:s förslag om en utredning av lämpliga organisations- och finansieringsformer för en provnings- och eventuell forskningsverksamhet på skoområdet bör kunna tas upp till diskussion mellan berörda myndigheter och organisationer. Svenska skofabrikantföreningen föreslår att en materialprovningstjänst inrättas. Jag anser att denna fråga kan prövas i samband med det tidigare föreslagna arbetet med vissa samarbetsprojektet inom skosektorn.

Statskontoret föreslår fortsatt utredning om stöd åt sko- och garveriindustrierna. Jag anser för egen del att det nu genomförda utredningsarbetet ger ett tillräckligt underlag för beslut om stödåtgärder. En kontinuerlig uppföljning av åtgärdernas effekt från beredskapssynpunkt får ske inom ramen för ÖEF:s verksamhet enligt gällande instruktion.

Offentlig upphandling

Utredningen diskuterar den statliga upphandlingen på beklädnadsområdet mot bakgrund av 1968 års upphandlingskommittés betänkande. Upphandlingens andel av företagens totala omsättning anser man vara

begränsad. Utredningen konstaterar bl. a. att man vid såväl den civila som den militära upphandlingen i största möjliga utsträckning bör tillgodose företagens önskemål om en anpassning av produktions- och leveranstiderna till de särskilda förhållandena vid företagen. Som ett komplement till åtgärderna för att bibehålla viss produktionskapacitet föreslås för det första att ÖEF lagrar uniformstyger och att vissa civila och militära myndigheter åläggs köpa in sina uniformstyger från ÖEF. För det andra anser utredningen att Kungl. Maj:t för vissa statliga myndigheter bör föreskriva obligatoriskt samråd med ÖEF vid upphandling av andra teko-varor samt skor. Som nedre gräns för samråd anges 100 000 kr. för konfektionerade artiklar och 50 000 kr. för garner och vävnader. Förslagen förutsätter enligt utredningen att ÖEF även i fortsättningen blir instruktionsmässigt undantagen från upphandlingskungörelsens bestämmelser. Vidare finner utredningen det angeläget att ÖEF och kommunförbunden inleder en diskussion om en så nära överensstämmelse som möjligt mellan de föreslagna reglerna för det statliga området och de kommunala upphandlingsreglerna.

Frågan om offentlig upphandling av teko-varor och skor kommenteras av flertalet remissinstanser. I stort tillstyrks utredningens förslag. Även jag biträder uppfattningen att den offentliga upphandlingen på detta från försörjningsberedskapssynpunkt viktiga varuområde används på ett sådant sätt att den kompletterar övriga åtgärder för att bevara en lägsta produktionskapacitet inom landet. Upphandlingskommittén har uppmärksammat den konflikt som här kan uppstå mellan principen om affärsmässighet i upphandlingen och de krav som försörjningsberedskapen ställer. Kommittén har föreslagit att principen om affärsmässighet bör vara grundläggande och att myndigheterna vid uppenbara målkonflikter med betydande externa effekter skall anmäla ärendet för Kungl. Maj:t. Frågan om ändring av upphandlingskungörelsen bereds f. n. inom Kungl. Maj:ts kansli, varför jag inte nu är beredd att förorda någon generell lösning på den konflikt mellan affärsmässighet och beredskapshänsyn som ofta kan uppstå i ÖEF:s affärsverksamhet.

Flertalet remissinstanser tillstyrker utredningens förslag beträffande ett centralt uniformstyglager hos ÖEF. Av de remissinstanser som direkt berörs av förslaget anför ÖB och FMV vissa kritiska synpunkter. ÖB anser att en centralisering och ytterligare standardisering inte kommer att innebära några vinster för krigsmakten. FMV å sin sida anser att utredningen överdrivit betydelsen av den statliga upphandlingen. Emellertid motsätter sig varken ÖB eller FMV i princip inköp från ett centralt uniformstyglager enligt utredningens riktlinjer. Jag anser i likhet med utredningen och flertalet remissinstanser att en centraliserad upphandling av uniformstyg bör kunna utgöra ett kompletterande instrument för att trygga försörjningsberedskapen på teko-området. Jag finner också, mot bakgrund av remissvaren, att ett buffertlager av föresla-

gen omfattning bör kunna underlätta företagens produktionsplanering. Kostnaderna för myndigheternas inköp hos ÖEF bör bestridas av de inköpande myndigheterna. Lagrings- och omsättningskostnaderna bör däremot på vanligt sätt täckas genom anslag till ÖEF. I fråga om uniformstyglaget vill jag understryka utredningens uppfattning att en centralisering och standardisering bör kunna medge viss kostnadsminskning.

Även förslaget om samrådsskyldighet tas i stort sett emot positivt av remissinstanserna. Vissa anser emellertid att ett sådant förfarande innebär en ytterligare byråkratisering i upphandlingsprocessen som verkar fördröjande. RRV finner att det inköpssamarbete som kan komma att aktualiseras kan ske inom den delegation vid RRV som föreslagits av upphandlingskommittén.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att Kungl. Maj:t föreskrivit att visst samrådsförfarande skall tillämpas t. o. m. den 31 december 1972. Det är ännu för tidigt att dra några slutsatser beträffande effekten från försörjningsberedskapssynpunkt av detta samråd. Jag är medveten om risken för en fördröjande effekt på inköpsprocessen. En sådan fördröjning får man enligt min mening acceptera om man genom ett samråd uppnår väsentliga fördelar vad gäller försvarsberedskapen på ett försörjningsområde som är av så avgörande betydelse för vår förmåga att uthärda ett krigs eller en avspärrnings påfrestningar som det nu aktuella. Samrådsförfarandet bör dock enligt min mening så snart som det är möjligt bli föremål för en utvärdering.

Förutom de i betänkandet angivna myndigheterna föreslår ÖEF att kriminalvårdsstyrelsen och socialstyrelsen åläggs samråd. Jag har inga erinringar mot detta. Enligt min mening bör också SIDA kunna komma ifråga. Jag har för avsikt att föreslå Kungl. Maj:t att meddela föreskrifter om ett fortsatt samrådsförfarande. Ärende som är av väsentlig betydelse från försörjningssynpunkt bör hänskjutas till Kungl. Maj:t för avgörande när lägre anbud föreligger från utländsk leverantör än från svensk.

Jag konstaterar med tillfredsställelse att också Svenska kommunförbundet finner det önskvärt att diskussioner kommer till stånd med ÖEF beträffande den kommunala upphandlingen. En samordning är enligt min mening angelägen även i fråga om den kommunala upphandlingen.

Branscher som täcks av förslagen

Utredningen anser i likhet med remissinstanserna att omedelbara åtgärder fordras för den grundtextila tillverkningen. Som jag redan tidigare uttalat delar jag denna uppfattning.

Enligt utredningens mening bör det föreslagna stödet kunna ges all tillverkning inom näringsområde 32 enligt standard för svensk närings-

grensindelning (SNI) dvs. textil-, beklädnads-, läder- och lädervarutillverkning. ÖEF föreslår att förutom näringsområde 32 även tillverkningen av gummiskor och rayonfiber bör kunna komma ifråga för det föreslagna stödet. Jag förordar att så sker.

Som en allmän synpunkt vill jag framhålla att jag mot bakgrund av syftet med mina förslag anser det mycket viktigt att stöd inte utgår i andra fall och med högre belopp än vad som från försörjningsberedskapssynpunkt får anses oundgängligen nödvändigt.

Arbetskraft, statistik, administration

Flera remissinstanser understryker behovet av planeringsåtgärder för att beklädnadsindustrierna under en krisperiod i största möjliga utsträckning skall få behålla den kvalificerade arbetskraften och kunna nyrekrytera för en utvidgad produktion. Några remissinstanser menar att utredningen underskattat detta problem. Enligt min mening tar utredningen vederbörlig hänsyn till arbetskraftsproblemet vid sina beräkningar. Jag anser vidare, liksom utredningen, att arbetskraftplanläggningen för berörda industrier bör ägnas en ökad uppmärksamhet. Jag vill understryka betydelsen av att nyckelpersoner inom industrin beviljas uppskov från militärtjänst för att kunna medverka i en krisproduktion.

Vad utredningen anför beträffande en förbättrad statistik biträds av de remissinstanser som yttrat sig, bl. a. SCB. Jag delar utredningens uppfattning att frågan närmare bör undersökas av SCB i samråd med ÖEF och andra intressenter.

Utredningen bedömer det som mest ändamålsenligt att de föreslagna åtgärderna för att upprätthålla en tillfredsställande försörjningsberedskap med teko-varor och skor handläggs av ÖEF. Detta innebär utökade arbetsuppgifter, varför utredningen anser att ÖEF bör förstärkas med nio handläggare och två biträden. Betydelsen av att ÖEF ges tillräckliga personalresurser poängteras av flera remissinstanser. Jag vill erinra om att de aktuella uppgifterna faller inom ramen för ÖEF:s verksamhet enligt gällande instruktion. Jag erinrar också om att jag tidigare förordat dels att det föreslagna exportstödet för sko- och garveriindustrierna administreras av Sveriges exportråd, dels att föreslagna bidrag till samarbetsprojekt inom skosektorn handläggs av det nya industriverket. Jag delar uppfattningen om behovet av förstärkning av ÖEF. Det är betydelsefullt med en noggrann uppföljning av utvecklingen på beklädnadsområdet för att man snabbt skall kunna vidta erforderliga åtgärder. En god kontroll bör också innebära lägre kostnader för staten. Jag har för avsikt att återkomma till frågan om ytterligare resurser vid ÖEF vid anmälan av anslagen under tionde huvudtiteln för budgetåret 1973/74.

Utredningen föreslår att en samarbetsgrupp inrättas för att behandla

försörjningen med teko-varor och skor. Gruppen skulle ledas av en representant för ÖEF och i övrigt bestå av representanter för berörda branschföreningar, arbetstagarorganisationer samt statliga myndigheter. Inga erinringar riktas från remissinstanserna mot förslaget. Flera remissinstanser, bl. a. SCB och STU, pekar på behovet av samråd i andra frågor än inköpsfrågor. Även jag finner ett sådant samarbete önskvärt. ÖEF bör ta upp frågan med berörda intressenter.

Stödåtgärderna i internationellt sammanhang

Utredningen analyserar ingående de föreslagna stödåtgärderna mot bakgrund av svenska åtaganden i internationella sammanhang. Man finner inga avgörande hinder för att genomföra åtgärderna. Remissinstanserna delar i stort denna bedömning, även om några manar till varsamhet i hanteringen. Kommerskollegium vill inte utesluta att åtgärderna kan bli uppmärksammade och skapa problem från handelspolitisk synpunkt.

Jag vill här erinra om vad jag inledningsvis anført beträffande försörjningsberedskapen och vår säkerhetspolitik. Samtliga åtgärder som jag här föreslagit är enbart motiverade av hänsyn till rikets försvarsberedskap. Några andra skäl för åtgärdernas angelägenhet har ej beaktats. Försörjningen med kläder och skor är en strategisk länk i försörjningsberedskapen. Denna beredskap är i sin tur ett led i våra samlade försvarsanstängningar, som inriktas på att ge trovärdighet åt vårt säkerhetspolitiska mål, alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig. Med hänsyn härtill torde inga hinder föreligga på grund av internationella bindningar.

Kostnader

Utredningen beräknar grovt kostnaderna för förslagen till drygt 37 milj. kr. under ett första tillämpningsår, drygt 47 milj. kr. under ett andra och drygt 50 milj. kr. per år under de närmaste följande åren. Erforderligt investeringsbelopp uppgår till sammanlagt 450 milj. kr. under fem år, varav 150 milj. kr. redan finns investerade i lager. Investeringsutrymmet för avskrivningslånen beräknas till 135 milj. kr. för tre år. Hälften av detta belopp skulle enligt förslaget finansieras genom statliga avskrivningslån. Kreditgarantiramen beräknas öka från 30 till 65 milj. kr. under de tre första åren. Säsongkreditgarantierna för skindustrin uppskattas till 10 milj. kr. Förlusttäckningen skulle per år uppgå till sammanlagt 1,2 milj. kr. Leasinginvesteringarna beräknar man till 6 milj. kr. för tre år. För lageruppbbyggnaden räknar man med en investering på 150 milj. kr. för fibrer och garner samt 50 milj. kr. för uniformstyger. Kostnaden för exportstöd m. m. beräknas till ca 3 milj. kr. per år.

ÖEF föreslår bl. a. en viss ökning av investeringen för leasingändamål.

Jag har tidigare motiverat varför jag inte kan förorda förslagen om leasingförfarande och säsongkreditgarantier. Vissa medel för avskrivningslån och lageruppbyggnad anser jag mot bakgrund av behovet av omedelbara åtgärder för den grundtextila industrin behöver anvisas på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1972/73. ÖEF:s administrativa kostnader och lagringskostnader för innevarande budgetår till följd av förslagen torde få täckas genom överskridande av berörda förslagsanslag.

Jag finner att viss del av lagerinvesteringen (fibrer) bör kunna göras med anlåtande av en rörlig kredit i riksgäldskontoret som får disponeras av Kungl. Maj:t vid krig, krigsfara eller annan omständighet av synnerlig vikt för rikets försvarsberedskap. Ytterligare en del av den föreslagna lagerinvesteringen (garner) bör föras upp som sysselsättningsreserv på allmän beredskapsstat. Jag beräknar att på detta sätt och genom ytterligare investeringsanslag till fonden för beredskapslagring t. o. m. nästa budgetår bör avsättas sammanlagt ca 175 milj. kr., varav ca 20 milj. kr. för lager av uniformstyg. Exportstöd för sko- och garveriindustrierna föreslår jag bör utgå med 700 000 kr. per år i fyra år.

Frågan om medel på allmän beredskapsstat för lageruppbyggnad av garner torde få tas upp vid anmälan av proposition om allmän beredskapsstat för budgetåret 1973/74.

Frågan om anslag för nästa budgetår och om rörlig kredit i riksgäldskontoret torde få tas upp vid anmälan av statsverkspropositionen. Chefen för industridepartementet ämnar vid anmälan i statsverkspropositionen under trettonde huvudtiteln föreslå medel för bidrag till samarbetsprojekt inom skosektorn.

Hemställan

Under återopande av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att godkänna de av mig förordade riktlinjerna för försörjningsberedskapen på beklädnadsområdet m. m.

Anslagsfrågor

DRIFTBUDGETEN

F 3. Täckande av förluster på grund av kreditgarantier i beredskaps-syfte till teko-, sko- och garveriindustrierna

På kapitalbudgeten under V: Fonden för låneunderstöd, V: 9 a. Lån till teko-, sko- och garveriindustrierna, föreslår jag att 25 milj. kr. anvisas på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1972/73. Dessa låne-

medel beräknas täcka högst 50 % av företagens behov av investeringsmedel. Statlig kreditgaranti bör utgå med högst 50 % av beviljat avskrivningslån. Detta innebär en garantiram för innevarande budgetår på 12,5 milj. kr. Då jag inte räknar med att någon förlusttäckning blir aktuell under 1972/73 förordar jag att anslaget tas upp med ett formellt belopp om 1 000 kr.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

1. medge att för budgetåret 1972/73 statlig kreditgaranti för lån till teko-, sko- och garveriindustrierna beviljas med sammanlagt 12 500 000 kr.
2. till *Täckande av förluster på grund av garantier i beredskaps-syfte till teko-, sko- och garveriindustrierna* på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1972/73 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 000 kr.

KAPITALBUDGETEN

V: Fonden för låneunderstöd

V: 9 a. Lån till teko-, sko- och garveriindustrierna

Inom den grundtextila industrin finns som jag tidigare anført ett stort investeringsbehov. Läget inom denna del av teko-industrin är sådant att det krävs omedelbara åtgärder för att trygga en inhemsk produktion av beredskapsskäl. Jag föreslår därför att 25 milj. kr. anvisas på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1972/73 för amorterings- och räntefria lån enligt av mig tidigare förordade riktlinjer.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Lån för teko-, sko- och garveriindustrierna* på tilläggsstat I för budgetåret 1972/73 under tionde huvudtiteln anvisa ett investeringsanslag av 25 000 000 kr.

VIII: Fonden för beredskapslagring

Överstyrelsens för ekonomiskt försvar delfond

VIII: 1 Lagring för beredskapsändamål

Jag anser att en viss del av den av mig förordade lageruppyggnaden av garner och väv bör ske redan innevarande budgetår. På tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1972/73 bör ett investeringsanslag av 22 milj. kr. föras upp, varav 10 milj. kr. avser väv och 12 milj. kr. garner. Ränte- och lagringskostnaderna för det utökade lagret torde få täckas genom överskridande av vederbörligt förslagsanslag på driftbudgeten.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen
att till *Lagring för beredskapsändamål* på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1972/73 under tionde huvudtiteln anvisa ett investeringsanslag av 22 000 000 kr.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Margit Edström